

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVIII. ÉVFOLYAM. ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KILENCEDIK FÜZET. KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1913
NOVEMBER HÓ

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VI. FELSŐERDŐSOR 3. SZÁM.

A mi ügyünk és törekvéseink.

A magyar nevelés- és oktatásügy csendes birodalmát *dr. Jan-kovich Béla* minisztersége óta a szervező munkára való lázas készülődés zaja verte fel. Ujra ismétlődik tespedt kulturéletünkben folyó és a természetes fejlődés törvényeivel ellenkező, de nálunk immár megszokott lett azon jelenség, hogy kezdeményezésre hivatott és súllyal bíró tanügyi közvélemény hiján kulturintézményeink megreformálásának eszméjét felülről, a kultuszminiszteri székben propagálják.

Miniszterünk reformtörekvései eddigi megnyilatkozásai szerint iskolaszervezetünk három nagy csoportjára terjednek ki. A *népiskolák* kormányzatát és felügyeletét decentralizálni szándékozik; a *középiskolák* nebántsvirágnak tartott szervezetét és tanulmányi rendjét részint egységesíteni, részint a gyakorlati élethez és a többi iskolákhoz közelebb hozni óhajtja; a *polgári iskolák* ügyét rendezni kívánja. A magyar tanügy minden munkása és barátja csak örömmel üdvözölheti ezeket a nagyon is időszerű és szükséges reformtörekvéseket, mert hiszen ezekben kulturánk vezérét köztudomásulag egy mindnyájunk szivéből és lelkéből fakadt, tehát lelkesen üdvözölt alapgondolat, *közoktatásunk egységének* gondolata vezérli.

Amikor azonban a reformminisztert nemes és jóra való törekvéseiért mi is örömmel üdvözöljük és neki nehéz, jórészt megérleletlen kérdések megoldását célbavevő bátor munkájához teljes sikert kívánunk, akkor egyszersmind nagy okunk van kérdezni, hogy: *mi lesz a mi ügyünkkel, a magyar tanítóképzés ügyével? mi lesz a mi két évtizedes egyesületi munkásságunk által megérlelt törekvéseinkkel?*

Lehetetlennek tartjuk, hogy a tanítóképzés elsőrendű, nemzetnevelő fontossága és ezzel szemben törvényes kereteinek elavultsága, sőt a fejlődést már évtizedek óta gátló mivolta elkerülte

volna annak a kultuszminiszternek a figyelmét, aki iskolaügyünk más területein oly rövid idő alatt és oly élesen látó szemmel fedezte fel a hibákat és hiányokat és aki az egységes nemzeti közoktatás intézményes megalkotását vette munkaprogramjába! Ez annál leverőbb is volna, mert hiszen köztudomású tény, hogy nincs tanítói vagy tanári testület, amely a maga ügye fejlesztésére vonatkozó eszméit és kívánságait oly egyértelműleg és a lehetőségeket mérlegelő mérséklettel állapította volna meg és annyiszor juttatta volna az illetékes tényezők elé, mint a képezdei tanárság összességét magában foglaló Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete. De annál csodálatosabb is volna, mert hiszen kedvező hatásaiban megérezett országosan ismert tény, hogy a miniszterium tanítóképzési ügyosztálya immár egy évtizede következetes és szívós munkássággal igyekszik a törvényes korlátok és nehézségek dacára a magyar tanítóképzést egységes irányban és nemzeti alapon továbbfejlesztetni és így a törvényes rendezés alapjait megteremteni és az ügyet a rázkódtatásoktól megóvni. Ezen okok és tények megnyugtathatnak bennünket e tekintetben, hogy miniszterünk a mi ügyünk hibáit és hiányait is észrevette és hogy ezekre is rákerül a rendezés sora.

Amikor azonban miniszterünkbe és ügyünk közvetlen intézőibe vetett erős bizalommal és megnyugvással nézünk a jövőbe, mi sem tarthat bennünket vissza attól, hogy ügyünk iránti kötelességünknek eleget téve konstatáljuk: miszerint iskolaszervezetünk egyetlen ága sem szorul törvényes alapjának elmaradottságánál fogva annyira az alapos megreformálásra, mint a tanítónevelés ügye; hogy a kiforrott tanítóképző-intézeti tanári vélemény és a céltudatos adminisztráció egyetlen reformtörekvést sem készített elő a megoldásra annyira, mint tanítóképzésünk és képesítésünk reformját. Bármily fontosnak és sürgősnek tartjuk is tehát a nemzet felső és középső rétegeit szolgáló tanügyi intézményeinknek az előrehaladott kor kívánságai szerinti átreformálását, nyílt őszinteséggel hangsúlyoznunk kell, hogy a magunk ügyét a nemzet egyetemének tovafejlődése és végeredményben fennmaradása szempontjából sorrendre nézve előbbrevalónak tartjuk. A magyar nemzet széles rétegeinek oly sok és mérvadó oldalról kifogásolt intellektuális és morális színvonalát csak egy teljesen hivatott tanítói kar emelheti a kívánt magasságra; a nemzet minden rétegét egybeforrasztó hazafias nemzeti érzést, a nemzet boldogulása előfeltételét képező munkás kedvet és képességet csak jól előkészített tanítói

kar olthatja a néplélekbe. Nemzetünk haladása és fejlődése ellen vétünk tehát, ha tanítóképzésünknek ezen szempontok szerinti átreformálását és magasabb színvonalra emelését elodázzuk .

Nem lesz tehát céltalan, ha törekvéseinket újra és újra hangoztatjuk.

*

1. A tanítóképzés és képesítés törvényes alapjául szolgáló 1868. évi 38. t.-c. minden erre vonatkozó részében annyira elavult, túlhaladott, hogy ma már csak ez ügy fejlődésének akadályául szolgálhat. Egy nemzet kulturális fejlődését akadályozó törvénynek nincs jogosultsága. Legfőbb törekvésünk tehát az, hogy mielőbb ügyünket szabályozó oly *törvényt alkottassék*, amely további fejlődését biztosítja és előmozdítja.

2. E törvény a magyar tanítóképzés egységes és nemzeti szellemű fejlődését felfogásunk szerint azzal biztosítaná, ha az egész vonalon *államivá* tenné. Ez az elvi álláspontunk. Ha azonban ez politikai okoknál fogva keresztülvihető nem volna, bele nyugszunk abba is, hogy a tanítóképzők felállításának és fentartásának szervezeti, tanulmányi és anyagi feltételei az egész vonalon egységesen és az államiakéval azonosan törvényesen megállapíttassanak. A nem állami tanítóképzők törvényesen megállapítandó feltételek alapján államsegélyt kapjanak.

3. Ma már minden tényező egyetért abban, hogy tanítóképzésünk keretei szűkek. Akkor, amikor a tanítónövendék 14 éves korában kerül nevelő-oktató hatásunk alá, négy év alatt sem a tanítói hivatás jelentőségéből folyó mértéket, sem a tanterv magasra tűzött céljait nem tudjuk vele elérni. Hiszen már az 1868. évi 38 t.-c. a három éves képzés mellett a felvételt a 15. életévhez, a képesítést pedig egy gyakorlati év alapján a 19. életévhez köti. Elodázhatatlan, hogy a tanítóképzők a felvételi feltételek érintetlen hagyása esetén egyelőre legalább *öt évfolyamuakká* fejlesztessenek. E törekvésünknek — legalább az állami tanítóképzőkre nézve ma már alig van akadálya. Az új tanterv túl magas óraszámával annyi tanerő beállítását kívánta meg, hogy ez a tanárlétszám az öt évfolyamos tanítóképzőknek normálisan megállapítandó óraszámát is el képes látni. Az új képezdei épületek pedig képesek lennének az öt évfolyamuakká fejlesztett tanítóképzőket is befogadni.

4. A tanítóképzők tanító és nevelő munkásságának tartalmát és szellemét a jó *tanterv* szabja meg. Következetes törekvésünk, hogy a tanterv az összes magyar tanítóképzőkben *egy* és ugyanaz

legyen. Ezt kívánják az állami szempontokon felül az egységes tanítóképesítés gyakorlati szempontjai is. Mostani tantervünk tartalmát és szellemét tekintve kiváló didaktikai alkotás ugyan, a tanítóképzők szakiskolai jellegét mégis az elméleti és gyakorlati pedagógiai szaktárgyak által nem domborítja ki kellőképpen. Tudjuk, hogy a képzés mai négy éves keretei mellett nem is lehetett másként az összes feladatok megoldását összeegyeztetni. A tanítóképzők öt évre való kiterjesztésével kapcsolatban a tanterv tehát olyformán módosítandó, hogy a pedagógiai tantárgyak nagyobb teret (nagy részt az V. évfolyamra koncentrálni) nyerjenek és általuk a tanítóképzők szakiskolai jellege határozottan kidomboríttassék.

5. A tanítóképzés szellemi színvonalát és érzelmi megbízhatóságát az egységes szervezet és jó tanterven felül *tanárainak egységes képzettsége és képesítettsége dönti el*. Törvényesen biztosítandó, hogy hazánk tanítóképzőiben csak képezdei tanári képesítésű egyének taníthassanak. Szinte hihetetlen, hogy ez nem így van. Miért nem jut eszébe senkinek, hogy teszem azt kereskedőt, vagy papot mérnökkel képeztessem ki? Avagy a magyar tanítók képzésének ügye alsóbb rangú ügy, mint a kereskedők vagy lelkészek képzéséé? Nem ismerek hivatást, amely a tanítóképző tanárok, a tanítók tanítóinak hivatásával nemzeti és állami szempontból versenyre kelhetne. Erre ki kell képezni és erre képesíteni kell az embereket.

Ezen elvi álláspontunk és törekvésünk megszabja a gyakorlóiskolai tanítók és gazdasági tanárok képzése ügyére vonatkozó felfogásunkat is. Annyival inkább, mert hiszen ezek képzése a képezdei tanárképzésbe jól beilleszthető, az adott keretben megoldható. Meghatározza ezen álláspontunk azt is, hogy a tanítóképzés rendjében az elemi vagy polgári tanítói képesítésű nevelőknek a törvényesen megállapítandó szervezet által szerep nem adható.

6. Ismételten kiéleztük és megdönthetetlen érvekkel körülbástyáztuk azon törekvésünket, hogy a magyar tanítóképzés egységesen, kerületi rendszer szerint szervezett állami *szakfelügyelet*, ellenőrzés és irányítás alá helyeztessék. Kimutattuk, hogy a megyei tanfelügyelet részint intellektuális, részint szervezeti okoknál fogva a tanítóképzők tanulmányi ellenőrzésére, vagy éppen irányítására képtelen, hogy elfoglaltságánál fogva arra fizikailag rá nem ér. Megdöntöttük azon érveket, amelyek a megyei felügyelet mellett és az egységes szakfelügyelet ellen felhozattak.

Törekvéseink részben honoráltattak is; költségvetésileg immár két felügyelői állás szerveztetett. Mi azonban ezt a felügyeletet kifejlesztve és törvényesen biztosítva szeretnők látni. A beavatottak nagyon jól tudják, hogy a tanítóképzők örvendetes és közismert tanulmányi fellendülése a miniszterium következetes és céltudatos intézkedésein felül a szakfelügyelet függvénye. De tudják azt is, hogy a már elért eredmények biztosításának és továbbfejlesztésének legfőbb feltétele a szakfelügyelet kifejlesztése és állandósítása. Ez magyarázza meg azt is, hogy a szakfelügyeletre vonatkozó törekvésünkről nemcsak le nem mondhatunk, hanem azokat mindaddig fokoznunk kell, amíg a célt el nem értük.

7. A tanítóképzést a képesítés zárja le. Arra törekszünk, hogy az *állami tanítóképesítés* mielőbb törvénybe iktattassék. Olyan törekvés ez, amelynek helyessége és jogosultsága ellen egyetlen számbajöhető oldalról sem támasztanak ma már kétséget.

A gyakorlati megoldás mikéntjéhez azonban szó fér. A mai osztály és befejező képesítővizsgálatra való tagolás, haladás ugyan a multhoz képest, de tulságos szövevényes eljárásra vezetvén, egyszerűsítésére törekednünk kell. A legtermészetesebbnek az a tagozódás látszik, amely a megoldást *alap-* (érettségi) és *szak-* vagy *képesítővizsgálatra* való beosztásban keresi. Az első az általános műveltségi tantárgyakra, az utóbbi a pedagógiai szaktárgyakra terjedne ki. A tanítóképzés öt évre való fejlesztése és a kerületi felügyelet megvalósítása e kérdést is megoldaná.

8. Ha kultuszminiszterünknek sikerül a közoktatás egységes szervezetére vonatkozó programját megvalósítania, akkor abból a szervezetből a tanítóképzők sem hagyhatók ki. Tantervi alapon megállapítható ugyanis, hogy a tanítóképzők tanulmányi tekintetben a középiskolákkal egyenlő értékűek; ennek a *minősítésben* kifejezésre kell jutnia. Egyik lényeges törekvésünk, hogy a *tanítói* alapvizsga, vagy egyelőre az *oklevél* a dolog természetéből folyó korlátozásokkal az *egyetem filozófiai fakultására való felvételre jogosítson*. Az egyetem kapuinak a tanítói oklevél előtt való megnyitása a tanítóképzésre való kedvező visszahatásán felül legfőbb biztosítóka lenne miniszterünk ama törekvése mielőbbi megvalósulásának, hogy „közoktatásunkat az elemi iskolától kezdve a főiskoláig az egységesség és összhang szelleme hassa át.“ Kitünő hatása lenne a népiskolai didaktikának a ma oly sok oldalról kifogásolt középiskolai oktatásra is.

9. Nevelői és tanítói eljárásokat rendtartásokkal adminisztratív

uton részletesen szabályozni teljes sikerrel nem lehet. Az egyes intézetek összhangzatos működésének biztosítására az *igazgatói értekezletek* intézményét kellene meghonosítani. A tanítóképzés nagyon sok gyakorlati kérdésében juthatnánk ezek által egyöntetű megállapodásra és végeredményben ügyünk nagy hasznukat látná.

10. A végére hagytam ama törekvéseinket, amelyek *anyagi helyzetünk, nyugdíj- és statusügyeink* megjavítását célozzák. Nem azért, mintha ezek jelentéktelen értékűek volnának, hanem mivel e törekvéseink legkényesebbek és így legkényelmetlenebbek. Anyagi helyzetünk javítására irányuló ama törekvéseink, amik középiskolai kartársainkéival azonosak, jól ismeretesek. Ellenben nem lehet elég sokszor hangsúlyoznunk, hogy nekünk speciális helyzetünkből kifolyó különös törekvéseink és kívánságaink is vannak. Így mindenekelőtt azon kívánságunk teljesítését, hogy a középiskolaiakkal elvileg elfogadott paritás alapján a XI. és X. fizetési osztályok teljesen töröltessenek reánk nézve is, és hogy a képezdei felügyelők részére az V. f. osztály megnyitassék, kell sürgetnünk. Értékes és minden tekintetben megbízható munkát csak a súlyos anyagi gondoktól a lehetőségig felszabadított, tehát relative megelégedett munkásoktól lehet várnunk. Hangot kell adnunk azon igazgatók elfojtott kívánságának is, akik az internátus vezetéséért régebben élvezett természetbeni ellátásuktól megfosztattak és akik a középiskolai internátust vezető igazgatókkal a paritás és méltányosság alapján egyenlő díjazást igényelhetnek. A képezdei tanárság hálatelt szívvvel gondol azokra, akik anyagi helyzetét a multhoz képest oly jelentékenyen feljavították, de önmaga és ügye iránti kötelessége további kívánságait nyíltan kifejezésre juttatni.

*

Hogy melyek azon okok, amelyek a bevezető soraimban érintettek felül arra készettek, hogy törekvéseinket összefoglalva e felszólalás keretébe beállítsam, azt is őszintén megmondom. Én úgy látom, hogy eszméinkért folytatott és évtizedekre visszanyúló küzdelmünk a legutolsó években ellanyhult, hogy küzdelmünk tartalma és célja elhalványodott. Mintha a tanítóképzés törvényes rendezéséért folyó évtizedes akciónk látszólagos sikertelensége és meddősége, vagy talán közéletünknek az utolsó években kultúraellenes, vagy mondjuk legalább tanító- és tanárellenes hangulata a tanügy munkásait és ezek sorában jó magunkat is elkedvetlenítette, az eszmékért és elvekért folyó küzdelmek és törekvések iránti érzékét

és érzését eltompította volna. Ilyetén impresszióimat utolsó választmányi gyűlésünk megerősítette.

Mert bármily élvezettel hallottam is érdemes elnökünk gazdag, tartalmas és szép munkaprogramját, a mi törekvéseink kiélezését és a munkaprogrammba való konkrét beállítását mégis sajnálattal nélkülöztem. Jubiláris egyesületi évnek megyünk eléje. Jubileumunkat kifelé fényessé, befelé értékes alkotásokkal maradandó emléküvé kell tennünk: ezt én is aláírom, tehát vallom. De ezek mellett szabad-e azon eszmékért való *fokozott küzdelmünket* ezen jubiláris gyűlésen felfüggesztenünk, amely eszmék propagálása és tisztázása az elmúlt 25 évnek ugyyszólván tartalma volt? Sőt egyenesen nem kell-e ezt az ünnepi hangulatot és a dolgainkra irányuló fokozott figyelmet arra felhasználnunk, hogy szerény és illő, mégis határozott formában törekvéseinkkel és ezek nemzetépítő mivoltával az illetékes tényezőket és elsősorban miniszterünket megismertessük és azok számára őt megnyerjük? Ezt nézetem szerint egy vagy más formában mindaddig lankadatlanul meg kell tennünk, amíg törekvéseink ügyünk javára meg nem valósulnak.

Mert bármily tanulságosnak és elismerésre méltónak tartom is néhány lelkes fiatal kartársam azon szívós és sikeres munkásságát, amellyel a modern pedagógia egy-egy újabb irányát, áramlatát vagy törekvését propagálják és így figyelmünket bizonyos eszmei távlatba és magaslatra terelik; mégis úgy érzem és úgy látom, hogy ezzel a törekvéssel a figyelmet a tanítóképzés konkrét és mindennapi kérdéseiről akaratlanul is elterelik és a tanárságnak ügyünk iránti érdeklődését önkéntelenül gyengítik.

Nem szeretném, ha bárki félreértene. E sorok nem érdemes elnökünk ellen szólanak, akivel mindenben egyetértek; vagy nem ambiciózus fiatal kartársaim ellen irányítvák, akiknek nagy horderejű tevékenységét nálam jobban talán senki sem becsüli és értékeli: hanem szólnak azon törekvéseink mellett, amelyeknek az elmúlt két évtizedben én is egyik igénytelen harcosa voltam; *irányítvák ama közös megértés létesítésére, amely a magas szárnyalást és a helyes alkalmi megítélést törekvéseink logikai és eszmei folytonosságával teljesen meg tudja egyeztetni.* Én hiszem, hogy mi e programban együtt tudunk működni, ezért lelkesedéssel együtt is tudunk dolgozni.

Az így megállapított és ennélfogva évekre szóló közös munkaprogramm a legszélesebb körű figyelmet fogja nézetem szerint felkelteni. Mert nem elég néhányunknak érdeklődni és a munkából

részünket kivenni: a küzdelemben mindnyájunknak részt kell vennünk. Nem szabad beletörödnünk abba, hogy helyettünk más tényezők küzdjenek és cselekedjenek: magunk is küzdjünk és cselekedjünk! Egyesületünknek ügyünkért folytatott huszonöt éves küzdelme így lehet végre sikeres; kijegecedett törekvéseink így válhatnak végre valóra.

Közoktatásügyi kormányunk rudját oly férfi tartja kezében, aki kulturális szükségleteinket éles szemmel tudja meglátni és helyesen tudja mérlegelni; aki nyilván akar is, meg tud is a magyar tanítóképzésért cselekedni. Használjuk hát fel egyesült erővel és vállvetett munkával okosan és serényen ezen reformmunkára és törekvéseink megvalósítására alkalmasnak látszó pillanatot!

Csurgó.

Mohar József,
egyesületi alelnök.

Tanítóképzés.

Tanítóképző-intézeti kiállítás

1914. őszén tartandó jubiláris közgyűlésünk alkalmából.

Most egy éve éppen úgy, vagy talán behatóbban foglalkoztunk e kérdéssel, mint most. S arra az időre, amelyben ahhoz arányban most élünk, a kiállításra vonatkozólag már kész terveztünk volt.

Voltak köztünk akkor is olyanok, akiket a kiállítás gondolata kevésbé érintett, avagy még többen olyanok, akik a terv végrehajtására szükséges pénzüsszegtől visszariadtak, de amennyiben a költségek megnyerésébe vetett reményünk reális alapot kezdett találni, — mindannyian meggyőződészerűleg tettük magunkévá a tervezetet s a legkomolyabban készültünk annak végrehajtására.

Midőn azonban a vallás- és közokt. miniszterium nem volt abban a helyzetben, hogy az akkor tervezett kiállítás költségeit megadja, szép tervünkről le kellett mondanunk.

S éppen ez az a pont, amely bizonyítja, hogy a jubiláris közgyűlés alkalmából rendezendő kiállítás gondolata nem valami, ötlet szerint felmerült tűnékeny dolog, hanem egy ilyen közgyűlésnek nem ugyan feltétlenül szükséges, de lehetséges, s amennyiben megcsinálható, lényeges és diszes járuléka.

Lényeges azért, mert amennyiben a jubiláris közgyűlés bizonyos pillantást az elmúlt 25 évre, — tagjai aközben önérettel tekinthetnek a kiállításra, mely szemléletesen fogná feltüntetni, hogy mi a haladás didaktikailag és pedagógiailag is — a 25 év alatt.

Díszé pedig azért, mert a jól teljesített munka legszebb díszé — a végzett munkának — tárgyakban is szemlélhető eredményé. Akkor elmaradt a kiállítás, de gondolata nem halt meg, sőt olyan erős, hogy jubiláris közgyűlésünk idejét, hogy a kiállításra is elkészülhessünk, hátrább toltá.

Tehát újból kiállításra készülünk, s hiszem, hogy ez alkalomból nemcsak megkezdjük a készületet. A kiállítás mostani terve az előbbtől a következőkben különbözik.

1. Kisebb keretre szól a terv. Mig tudniillik előbbi tervünkben a tanítóképzés mai folyamatát egy mintaszerűen felszerelt épületben feltüntetett tanítóképző-intézetben óhajtottuk bemutatni, amely nemcsak felszerelési tárgyak szimultán sorozata volna, hanem elrendezésével a successiv didaktikai folyamatokra is rámutatna, — mostani kiállításunk terve 4 szobára, 3 kis helyiségre és egy folyosórészletre redukálódik, amelyeket a vallás- és közokt. miniszterium intenciója szerint és a felszerelésben teljes támogatásával a Tanszermuzeum bocsát rendelkezésünkre oly módon, hogy a jubiláris közgyűlésünk előkészítésére szakszerű munkatérünk közgyűlésünknek díszé, s azután állandó tanítóképző-intézeti kiállítás legyen.

Ne méterrel mérjük, s úgy szép munkatér és ne kicsinyeljük, mert tartalmával dísszé emelkedhetik, s azután pedig a tanítóképző-intézet felszerelésére normaliter állandó mintát szolgáltathat.

E célokért pedig három tényező fog összhangzatosan működni: a *Tanszermuzeum*, a *kir. szakfelügyelőség* és *országos egyesületünk*.

S már e pontnál szegezzük le a következőket. Kanapé-pörökbe mi nem kívánunk bocsátkozni, hogy tudniillik e három tényező miként, mily osztályrészrel működjék közre a kiállítás szervezésében, mert mind a három egyformán óhajtja a teljes sikert, de bizonyos, hogyha jubiláris közgyűlésünk hozta felszínre a gondolatot, s első sorban annak érdekében rendeződik a kiállítás, multunknak s onnan fejlődött ideáinknak ott érvényesülniök kell: az említett területet és felszerelést lélekkel nekünk kell megtöltenünk. Szóval országos Egyesületünknek az elrendezésben érvényesülnie kell.

2. Különbözik mai tervünk abban is a régítől, hogy ily szűk keretben a tanítóképző-intézeti élet minden szakbeli mozzanatát nem

lehet bemutatni, de annál inkább keresnünk kell azokat, melyek modern szakiskolánkat a legkarakterisztikusabban és üdvösen jellemznék oly módon, hogy aki kiállításunkat szemlélné, azonnal állapítsa meg, hogy a kiállítás nemcsak címben különbözik más iskolák kiállításaitól.

S miben azonos a mai tervünk a régivel?

1. Abban, hogy holt eszközökben ugyan, de a didaktikai munka folyamatát is, amennyiben lehet, fel akarjuk tüntetni. Például mi nemcsak kitömött madarakat akarunk felhalmozni, hanem tanári és tanulói biológiai munkát is bemutatni. Nemcsak minden, általános ismeretre is készülő tanulóra akarjuk a szemléltetőt következtetni, hanem arra is, hogy aki ez intézetben tanul, azért tanul és úgy tanul, hogy aztán módszeresen tanítson is, sokszor csak azzal az eszközzel segítvén magán, amit maga állított elő.

2. Akarjuk, hogyha ily irányú szervezéssel létre jön, s azután állandónak marad a kiállításunk, mindig 25 évi munkánk helyes értékesítésének irányában dolgozzék. Lássá, aki keresi, hogy például egy rajzterem felszerelésében, vagy egy más terem, fizikai terem, biológiai gyakorlat, lélektani kísérlet, gyakorlati pedagógiai céllal, stb. — milyen legyen.

Ezeknek a tételeknek megállapítása után részünkről az az első kérdés, hogy az említett 8 helyiség mily *tagoltságban*, mily célok, szakok szempontjából rendeztessék be; második kérdés pedig az, hogy melyikben-melyikben miként vigyük bele legjobb pedagógiai és szakszerű tapasztalatunkat, tanulmányainkat, hogy amint lehetséges, kis kaliberű kiállításunk tartalmában értékessé emelkedjék.

Pl. a 8 helyiséget én így rendezném be térbelileg:

A szemléltető először az általános ismeretekre vonatkozó berendezéseket, felszereléseket látná: 1. A legnagyobb teremben külön választottan *biológiai, kémiai, fizikai*, tehát tisztán természettudományi felszereléseket és munkákat. 2. Emellett volna a *slöjdterem*, mely mutatná, hogy a tanító maga munkájával miként mozdíthatja elő a didakszist, amennyiben a természettudományban van legnagyobb ilyen szerepe a slöjdnek. 3. Következnek a rajzterem az ő népiszkolai vonatkozásával. 4. Földrajz és történet, magyar és német ha lehet, egy teremben. 5. Zene és ének, egyik oldalon *gazdaságtan* a másik oldalon és ha lesetséges, egy *szegletben* a *menyiségtan*. 6. Az elméleti és kísérleti pedagógia és az ezzel szorosan összefüggő 7. kisebb hely a *gyakorlóiskola*, mert tanító-

képzésünk végcélja a népiskola. A 8-ik helyiség a folyosó, a tornának jutna.

Felvetem ezt, mert ezt a sort logikusnak és szakszerűnek találom.

Ezek után csak az a kérdés, hogy a rendezésre vonatkozó eme gondolataimat a t. Választmány a magáévá teszi-e és kívánja-e tőlem, hogy a kiállításunk rendezésében közreműködő más két tényező mellett ezeket képviseljem. Kérem a t. Választmány szíves határozatát.

Az utolsó kérdés pedig az, hogy mely módszer szerint indítsuk meg azonnal a munkát. A vallás- és közokt. miniszterium nyilatkozata szerint, amit örömmel jelentek be, e kiállítás főhatóságunk legnagyobb támogatására számíthat, s ennél fogva okadatolt gondolatom erre vonatkozólag, ha elfogadásra talál, az, hogy ezennel felkérjük egyesületünk minden tagja, ha lehetséges, tanártestületekben, mert itt is az összetett erő győz, hogy a dec. 15-ig tartó határidőig szíveskedjenek jelentkezni, hogy a fent vázolt beosztásban melyik-melyik didaktikai kör szervezését mozdítanák elő. Szamba vennék, hogy a taneszközök sorozatát készen kapják, főként jubiláris közgyűlésünk idejére oly szereket, tanulói munkákat, invenciókat is kiállíthatnának a hely szerint, a bizottság elfogadása szerint, amely az állandó kiállításra esetleg nem maradna ott, s minthogy a kiállítás a tanítóképzés egész munkakörét felöleli s így az bizonyos, hogy minden jó, szép, eredeti ott helyet talál, akár később eldöntendő elhelyezés szerint is-, elérkezettnek látom annak a jelszónak kimondását, hogy már most azonnal, feltartóztatathatatlantul dolgozra, mert e keretből már látszik, hogy ki-ki mire vállalkozhatik!

Dr. Baló József
elnök.

A müncheni tanítóképesítők.

A Kgl. „Kreis-Lehrerinnenbildungsanstalt für Oberbayern in München“ gyönyörű palotájában az 1912. évi képesítőkön hospitáltam. Kétszeresen érdekelt. Először, mert Bajorországnak egyik legjobb tanintézete, másodsor, mert évekkal előbb ugyanilyen alkalommal nem lévén akkor miniszteri engedélyem, az intézetbe igen — de a vizsgálatokra nem bocsájtottak be. Most is csak

nagy utánjárással jutottam hozzá a bajor miniszteri engedélyhez, mint 25 év óta első idegen, aki bebocsájtást nyert a képesítők teljes végighallgatására és tanulmányozására.

Egy másik képzőnél úgy értesültem, hogy a tanulmányutas pedagógusok visszaéltek a bizalommal és kiméretlen kritikákat irtak otthon azokról, akik vendégszeretettel nyitották meg ajtajukat látogatásaik előtt. Nem magyarok voltak. Tanulmányutainknak célja, úgy vélem, a tapasztalatgyűjtés és míg ez nem zárja ki az objektív vélemény férfias nyilvánítását, addig, ha keressük, eltalálhatjuk azt a tónust, amelyből az őszinte kollegiális tisztelet visszhang gyanánt csendül azok felé, akik baráti jobbot rázva mondtak nekünk távozásunkkor Isten hozzád-ot!

Ismertetésemben lehetőleg a képesítők lefolyásának sorrendjét fogom követni.

Azok számára, akik a bajor képzőkkel kevesebbet foglalkoztak, talán nem lesz felesleges tájékozásul néhány megjegyzést előre bocsájtani.

A bajor képzők szervezetének vázlatja.

A bajor kulturkormány hivatalos címe: Staats-Ministerium des Innern für Kirchen und Schulangelegenheiten. Van két miniszteri aldirektor, mint legfelsőbb kultuszminiszteri hivatalnok és nyolc miniszteri tanácsos (Ministerialrate), a különböző szakosztályok élén. A képzői szakosztály jelenlegi vezetője Matt F. min. tanácsos, akinek előzékeny szívességéről ehelyütt is elismerő köszönettel kell megemlékezni. A felső vezetéshez tartoznak még a Bezirksamtassessor-ok, száma öt, akik közül Báró Stengel Regierungsrat töltötte be a müncheni és freisingi képesítőknél a miniszteri biztosnak a szerepét.

A bajor iskolaügy felső irányítására két nagy tanácsnak van még jelentős befolyása.

Az egyik az *Oberster Schulrat*, állandó tagokkal a ministerium felső hivatalnokaiból és öt évre kinevezettekkel a működő pedagógus kiválóságokból. Ennek a felső iskolatanácsnak körébe tartozik a közép és felső iskolaügy. Ennek a tagjaiból alakítatnak a különböző felső vizsgálobizottságok.

A másik iskolaügyi testület a *Landesschulkommission*. Ez csak 1905-ben szervezetett, míg az előbbi Schulrat 1873 óta fennáll, de 1909 óta új összeállításban. Ennek tagjai ismét az illető

miniszteriumi szakreferensek és kiváló iskolaemberek úgy a világi, mint az egyházi térről. Általában megemlíthető, hogy a bajor iskola-vezetésben az állam az egyházi férfiakból aránylag elég soknak ad helyet a különböző felügyeleti és vizsgálati testületekben. Vannak a Landesschulkommission tagjai között Kreisschulinspektorok, sőt egyszerű tanítók is. A kinevezettek itt is öt évre kapnak mandátumot. Elnök a Staatsminister des Innern für Kirchen und Schulangelegenheiten és az egész testület négy csoportra oszlik. I. Iparművészet és rajztanítóság. II. Tanítóképzés. III. Felsőbb női iskolák. IV. Népiskolák, ifjúsági intézmények.

A tanítóképzés, mint ez ismeretes, Bajorországban két alcsoportra oszlik. Präparanden-Schulen az alsó fokozat, amely három évfolyamból áll és a Schullehrerseminar, amelynek eddig két évfolyama volt, úgy hogy az egész tanítóképzés, férfi és női egyaránt, öt évet vett igénybe. Ez a tagoltság úgy értendő, hogy vannak külön intézetek, mint preparandiák és külön szemináriumok is. Azokat az intézeteket, ahol mind a két iskola egyben van: Lehrer v. Lehrerinnenbildungsanstalt-nak nevezik.

A Praeparanden-Hauptlehrer és a Seminaroberlehrer eddig rangban különböztek, ámbár fizetési módozatuk 4800—6000 márkáig egyformán növekedtek. Az új szabályzattal azonban a preparandiák és szemináriumok egy összefüggő I—VI évfolyamos Lehrer- vagy Lehrerinnenbildungsanstalt-ot képezvén, ennek a fokozati különbségnek is meg kell szűnnie. A Seminardirektorok 6000—8400 márkányi fizetést huznak. A preparandiák és szemináriumoknak az 1912. aug. 2-án 17.590. sz. alatt elrendelt egyesítése, amelynek értelmében a szemináriumok eddigi 2 évfolyama 3-ra emelkedvén, a képző 6 évig tart, fokozatosan 1914/15-ben lép életbe. Ezt az új rendelkezést a bajor kormány hivatalos lapja: „Ministerialblatt für Kirchen- und Schul-Angelegenheiten im Königreich Bayern“ az 1912. évi aug. 8-án megjelent 25. számában hozza, amelynek tehát legérdekesebb rendelkezése az eddigi tagoltságnak megszüntetésén kívül a képzés idejének 6 esztendőre való emelése. Ennek a hat évnek a megirigylésénél azonban ne feledjük, hogy a preparandiába, most már egységes képzőbe az elemi iskola hetedik osztályából jutnak a növendékek, amely előképzettség mégis kevesebb a mi polgári iskolánk vagy középiskolai négy osztályunknál. A hét elemi osztály elvégzése után fölvételi vizsgával lépnek a preparandiába, ennek végén ismét fölvétellel a szemináriumba s ennek végén jön Seminarschlussprüfung (vagy Befä-

higungsprüfung) és végül egy-két évi gyakorlat után még Anstellungsprüfung. Maguk a képzői tanárok sokalják a különféle vizsgálatok változatait. Vizsgákról lévén szó, megemlítjük, hogy ugyancsak a müncheni Kgl. Kreislehrerinnenbildungsanstalt-ban tartatnak *a képző-tanári vizsgálatok is*: Prüfung für das Lehramt an den Lehrer und Lehrerinnenbildungsanstalten. A vizsgálat itt is írásbeli és szóbeli. Legutóbb 63-an (úr és hölgy) tették le ezt a vizsgát.

Számszerint a kimutatásokban Bajorországnak összesen 17 tanító- és tanítónőképzője szerepel a müncheni tornatanító és a würzburgi zsidó tanítóképzőn kívül. Ezekhez jön még négy magán-intézet. Mindezek tanítószemináriumok preparandiákkal vagy azok nélkül.

Csak preparandiát, tehát az első három osztályt szeminárium nélkül, harmincat sorol fel az 1911/12. Jahrbuch. Ezeken kívül van még hét magánpreparandiájuk, majdnem mind nőképző. A preparandiáknak hat osztályos szemináriumokká való kötelező kibővítésére nézve az idézett új szabályzat egyelőre nem intézkedik.

Képesítés.

A) Írásbeli képesítők.

Az írásbeli képesítő vizsgálatok általában június 16—25. között, a szóbeliek július 1—10. között szoktak tartatni. Kisebb eltérések indokolt esetekben előfordulnak.

Az írásbelieknél a teremrendezés, a jelöltek elhelyezése, ellenőrzése stb. úgy meglehetősen a mienkhez hasonló. Az ellenőrzésnél két tanerő van jelen, de egyebekben viszont kevésbé körülírt szabályzattal valamivel szabadabban jár el a tantestület, mint nálunk.

Az írásbeli képesítők *tételeinek kijelölése* eltér a mienktől. Ott ugyanis a megfelelő miniszteriumi szakosztály kér be tételeket az egyes képzőktől. Rendesen nem valamennyitől, hanem mástól-mástól, évenként néhánytól. Az így beérkezett tételekből a szakosztály kiválasztja a neki tetszőket azon évi kidolgozásra, de nem csak a beküldő intézet számára, hanem a főhatósága alá tartozó valamennyi képzőnek ugyanazokat. Lehetőleg az írásbeli vizsganapok is ugyanazok. Sőt a tárgy és óra sorrendje is. Így pl. mondjuk június 20-án van a pedagógiából az írásbeli képesítővizsgálat. Akkor június 20-án Bajorország összes képzőiben ugyanazon órákban az

összes jelöltek ugyanazon témák kidolgozásában izzadnak. Szó sincs róla, lehet emellett a módszer mellett éppen úgy argumentálni, mint ellene, de a szaktanárok szívesen látják a megváltoztatását. Mellette szól a képesítés egysége és hogy az intézeteket biztosabb alapon lehet összehasonlítani. Viszont azonban tanárt és növendéket meglepetéseknek teszi ki és éppen a vizsgával járó lelki izgalmakat, amik a nyugodt munkát úgy is hátráltatják, még növeli. Mert mégis csak a tételeket fölterjesztő tanár tudhatja legjobban, hogy növendékeitől mit, mennyit és minő irányban várhat. Ugyanazon tanterv mellett érvényesül minden szaktanárnak a saját egyénisége is és ezt a bélyeget magukon hordják a növendékek dolgozatai is. A bírálatnak szintén ebből a szempontból kell történnie. A másik oldala ennek az eljárásnak, hogy maguk a témák csak vagy nagy általánosságban mozoghatnak, vagy szorosan körülirt tananyagbeli kérdések, mondjuk írásbeli feleletek lehetnek.

Mindamellettem nem tagadható, hogy a (személyesen betekintettem) 1911/12. évi dolgozatok minden irányban igen kedvező átlageredményt mutattak fel, amit a müncheni képző előkelő színvonalán kívül annak a körülménynek is tulajdoníthatunk, hogy a témák a vizsgálati szabályzat szerint lehetőleg mindig az utolsó évfolyam tananyagából adatnak.

A vizsgarendben nemcsak a téma, de a *nap- és órabeosztás is* pontosan meg van szabva. És pedig június 16-ika után következő négy hétköznapon, kivéve a szombatot. Az első napon d. e. 7—10 óráig neveléstan, d. u. 2—5 vallástan (mert a hittanból is van írásbeli). A második napon d. e. 7—11 német értekezés (Aufsatz); ezen nap délutánja szabad. Harmadik napon d. e. 7—10 mennyiségtan, d. u. 2—5 rajz. Negyedik napon d. e. 7—9 fizika, 9—11 történet; d. u. 2—4 tanítójelölteknél összhangzattan, tanítónőjelölteknél kézimunka. Ez a vizsgarend kötelezően állandó.

Az írásbeli vizsgaidő tehát átlag napi hét óra, délben három órai pihenővel. A második napon pedig, amikor a növendék nem a tanultakat reprodukálja írásbeli felelettel, hanem önálló gondolkodását és fogalmazási készségét kell bemutatnia, — deutscher Aufsatz — a délután egészen pihenésre van szánva. Általában az egész vizsga menetén úgy az írásbeli, mint a szóbelinél a jelöltek túlerőltetésétől nagyon óvakodnak.

Fennebb említettem már, hogy minden dolgozatot kivétel nélkül *két szakerő néz át*. Az egyik a szaktanár, a másik lehetőleg ugyanazon szakos (Nachzensur), de nem föltétlenül. A javítást az

első végzi, a második felülvizsgálja. Az adott jegy ellen a második a lehető legkritkább esetben tesz kifogást, de ha igen, akkor a döntés a vizsgálati bizottság elé tartozik. A múlt évben egyetlen az utóbirálat által kifogásolt jegyet sem láttam a rengeteg sok dolgozaton. A miniszteri biztosnak szintén joga van a dolgozatokat felülbírálni és megjegyzéseit a konferencián megtenni, de csak úgynevezett Stichprobe-kat eszközölnek és felülvizsgálatnak írott nyomát sehol sem vettem észre.

A dolgozatok külalakja egész ív, közepén folyamodvány alakban hosszajrással. A cím egész szélességben iratik, a tétel vagy kérdések a baloldali hasábra, ahova a cenzurajegyzések is jönnek, a jobbhasáb pedig a tulajdonképpeni szöveget tartalmazza. Tehát jegyzőkönyvi elrendezéssel. Csin és tisztaságra rendkívül figyelnek, nemcsak a jelöltek, de a tanárok is. Ilyen külalaki beosztás mellett sok a papír. A velem hozott lemásolt példányoknál elég sűrű írással a Deutscher Aufsatz 10 hasábot, azaz öt egész oldalt tesz ki, amire három teljes ív papír kellett. Másrészt szinte bámulatos, hogy aránylag nem hosszú idő alatt terjedelmileg és jórészt tartalmilag is milyen sokat produkálnak.

Most térjünk át *az írásbeliek tartalmi* megbeszélésére, mert a képzés színvonalának megítéléséhez ez fontosabb, mint a szóbeli képesítés.

Mindenekelőtt leközlöm az 1912-iki témákat:

I. Neveléstan.

1. Milyen motivumokból induljon ki a növendék engedelmissége, hogy önuralomra vezessen?
2. Minő jelentősége van a megfigyelésnek (szemléletnek) a természetrajzi tanításnál? Milyen módon ápolandó az iskolában?
3. A philantropisták pedagógiája és a jelenkor. Összehasonlítás.

II. Hittan.

Katholikusoknak: 1. A lélek természetes tehetségeinek: értelem, akaratszabadság és halhatatlanságának kifejtése.

2. Az inspiráció (sugalmazás) és a szentírás kánonja a katholicizmusban.

3. Kimutatandó: *a)* hogy Krisztus az egyházban a tanítói hivatal minden időkre alapította és csalhatatlansággal ruházta fel, és *b)* hogy ez a tanítói hivatal a szentírás és hagyomány mellett szükséges.

Protestánsoknak : 1. A szentírás büntetési történetéből levezetendő : a) miben áll a bűn lényege, b) miben nyilvánkozik az emberiségen testileg és lelkileg, c) miben alapul a szentléleknek megújító munkája a bűnös emberben.

2. Miféle fejlődést indított a pietismus az evangélikus községi életben ? Az evangéliumi üdvösségismeretre nézve miféle veszéllyel járt ez a mozgalom ? Milyen alakban nyilvánkozik a pietismus a jelenlegi egyházi életben ? A szentírás világosságánál mit kell abból elismernünk és mit elutasítanunk ?

III. Német értekezés.

«Willst du glücklich sein im Leben
Trage bei zur andrer Glück,
Denn die Freude, die wir geben
Kehrt in's eig'ne Herz zurtück.»

A német értekezés témáját az eredeti nyelvszövegezésben veszem fel, mert, amint észrevettem és ami a témák tárgyairól mondott fennebbi véleményemet megerősíti, szeretik az ilyen közmondásszerű, általános jellegű idézeteket adni fel.

IV. A mennyiségtani tételek női jelöltek számára.

T. i. bár lehetőleg ugyanazon kérdéseket adják a férfi és női képzetekben, a mennyiségtanban mégis többször van eltérés.

1. Három tőkének összege 21.000 M(árka); az 1. tőke 3⁰/₀, a 2. tőke 4⁰/₀ és a 3. tőke 5⁰/₀-ot kamatozik. Az évi kamat 798 M és pedig úgy, hogy a 2. tőkének kamatai 4 M-val kevesebb, mint a 3-iké. Mekkora mindegyik tőke ?

2. Az A B C egyenlőoldalú háromszög A B oldala egyúttal átfogója az A B D egyenlőszárú derékszögű háromszögnek, melynek A B C háromszög belsejében kell feküdnie.

Az A D B C négyszög területe 73·20 cm².

a) Mekkora az A B C háromszög és az A B D háromszög területe ?

b) Mekkora a keletkezett A D B C négyszög területe, ha a háromszögek A B ellenkező oldalain fekszenek ?

(Az a) és b) alatti feladatokhoz külön rajzok. A gyökmennyiségek 3 tizedesig számítandók.)

3. Egy fémgolyó (7·2 fajsúly) 813,888 g súlyos; épen olyan nehéz egy másik golyó fából, melynek fajsúlya 8-szor kevesebb.

a) Milyen hosszú a fémgolyó radiusa ?

b) Milyen nagy a fagolyó felülete ?

c) Milyen magasra fog emelkedni a víz egy hengeralakú edényben,

ha ennek a hengernek átmérője akkora, mint a fémgolyóé, ha a fémgolyót a vízbe süllyesztjük, amely víz a fémgolyó besüllyesztése előtt 6 cm. magasan állott az edényben? (Rajz, $\pi = 3,14$).

V. Rajz.

1. Egy felnyitott eső- vagy napernyő fény és árnyékfeltűntetéssel fehér vagy színes papíron.

2. Egy 6 cm. széles övszalaghoz sima és száröltésű (Platt- und Stielstich) diszítés tervezet. Legalább két mintaszakaszt (Mustersatz) kell fehér vagy barnássárga papíron kidolgozni és egyiket színezéssel.

VI. Feladat a fizikából.

1. Viz alatt elhelyezett vetítőkészülék a nyugodt felületre 60° beesési szög alatt küld fénysugarat.

a) Rajzold le a sugár útját és indokold meg a rajzot!

b) Sorold el az idevágó törvényeket és definíciókat!

Számítási exponens levegő-víz $\frac{4}{3}$.

2. A szikrainduktor (Funkeninduktor).

a) Ennek lényeges részei.

b) Az áram körútjánál fellépő jelenségek.

c) Miféle módon nyerhetünk a szikrainduktorból jövő áramból fényhatásokat?

(A szöveghez csinos schematikus minták készítenők.)

VII. A történelemből.

1. Miféle lépések történtek 1866-tól 1870—71-ig a birodalmi gondolat (Reichsgedanken) megvalósulására?

2. I. Lajos (Ludwig I.) király, mint a művészetek pártolója.

VIII. Feladat a női kézimunkából.

1. Kössenek harisnyafejet (Fussspitze) 64 kezdőszemmel és szemlevevéssel (Anschlagmaschen und Bandabnehmen).

2. Egy négyszögletes 15 cm. hosszú vászondarabnak két szélén szegély készítenők, és pedig az egyik szélén gépszegéssel (Steppsäum), a másik szélén közönséges szegéssel. A szegély 2 cm. széles legyen. Középen a vászon hosszában szétvágandó és francia varrattal kell ismét összevarrni. Szegélyt és varrást a feléig kell megcsinálni.

Ezek volnának az írásbeli, illetőleg gyakorlati dolgozatok kérdései. Az anyagkörről, amelyben a képzői tanulmányok folynak, ez a felsorolás is nyújt némi tájékoztatást. Mélyebb bepillantást nyerhetnénk, ha nem egy évnek, hanem egy egész sorozatnak tételeit állíthatnánk össze. Még tanulságosabb volna azonban maguknak a dolgozatoknak szövegszerint való közlése. Az 1912. vagyis azon évfolyam képesítőjének, amelyről e sorokban beszámolok, egy-egy jól sikerült dolgozatát megkaptam, de az igazgatóság, főleg a német értekezésre vonatkozólag, arra kért, hogy bár egyébként szabadon felhasználhatom a beszámolóim céljaira, mégis nyilvánosan megjelenő lapban szövegüket szószerint ne közöljem.

Ezen óhajt respektálva csak rövid vázlatadásra szorítkozom.

A pedagógiai tételek gondolatmenete egy 1/2-re cenzurált dolgozatban:

1. Az engedelmisség mint önkaratunknak idegen akarat alá való rendelése akkor vezet önuralomra, ha ez az engedelmisség szabad és öntudatos.

Ilyenné lesz, ha a gyermek megismeri az engedelmisség szükségességét (példák az iskolaéletből), annak értékét (erkölcsi javulása) és hogy az kötelesség (példák). Az engedelmisség kötelességérzetére a vallás tanít. Isten akarata a legfőbb és legnemesebb indító ok.

Ha a gyermek belátja: az engedelmisség szükséges, hasznos, Isten akarata, akkor önkényt engedelmeskedik s az öntudatos engedelmisségből szabad engedelmisség lesz.

Miután pedig az önuralom nem más, mint a szabad, befolyás nélküli akaratnak nyilvánulása, az ilyen motívumokból kiinduló engedelmisség csak helyes önuralomra vezethet.

2. *A megfigyelés a természetrajzban* alaki és tárgyi tekintetben lényeges.

Alaki. Érdeklődést kelt, fejleszti a megfigyelőképességet, önmunkára serkent, gondolkodást, (elvonatkozást, Abstraction), emlékezetet élesít. Növeli a természet szeretetét, ezáltal az iskolán túl az életre készíti elő. A természet szeretete pedig mélyíti a vallásos érzést.

Tárgyi tekintetben. Megszabadítja a gyermeket egész csomó hamis felfogástól (példák), sok új ismeretet közöl a növendékkel.

Kezeljük rendszeresen. Az iskolában és azonkívül. Pl. az iskola kertje, ahol a gyermekek maguk is dolgoznak. A tanító vezesse rá: mit, mikor és hogyan kell megfigyelni. Iskolai sétákat is használja fel.

Az iskolán kívül: először meghatározott irányítással, azután a növendék saját erejéből vezessen megfigyeléseiről följegyzéseket.

A rendszeres megfigyeléseken kívül az alkalmi megfigyelések is fontosak. A gyermekek megfigyelt növényeket, kisebb állatokat az iskolába is hozhatnak.

3. *A philantropisták nevelési befolyását* érezzük még ma is, bár több tekintetben ma eltérünk tőlük.

Azoknak nevelési céljuk a földi boldogság, a miénk a földi jólét mellett az örök cél.

Azok az általános humanizmus vallását hirdették, mi pozitív választ hiszünk és tanítunk.

Azok kozmopolitákat neveltek, mi nemzeti, hazafias irányt követünk.

Azoknak intézeteiben principium az önuralkodás, a mi iskolai disciplinánk a tanító tekintélyén épül fel.

De ebben újabb időben Ellenkey, Förster, Angolország és Amerika ismét feléjük hajol.

Testi nevelésben követjük őket.

Tananyag kiválasztásuk: a közhasznosság szerint igazodik. Helyes, de mi nem állunk meg itt, hanem a vallásos és kedélynevelés által ethikai és eszthetikai célokat is tűzünk.

Képesítő dolgaik újra divatba jönnek.

Azok azt mondják: a gyermek játszva tanuljon.

Ez helytelen, mert az élet nem játék, ott dolgozni, sőt erőlködni is kell. Az iskola az életnek neveljen, tehát kívánjon munkát, néha meg-erőltetést is.

Világos, szemléltető módszerüket tökéletesítve visszük tovább.

Azok a jobb módoak gyermekeivel foglalkoztak.

Ez nem szociális irány. A mának iskolája a népet állítja előtérbe, azért a jelen pedagógiájának a népiskola a fordulópontja . . .

Ezen a három kis vázlaton nem simítottam, nem kerekítettem, egészítettem, nem változtattam semmit. Majdnem szóról-szóra leirtam azokat a részeket, amelyeket a jelölt a képesítői dolgozatában aláhúzott. Mert a könnyebb áttekintés és egyéb nem kicsinylendő okokból az a helyes szokásuk, hogy dolgozataikban mindig aláhúzzák a főgondolatot hordozó szavakat. Úgy vélem, bármelyik képzőnek csak becsületére válhatnak az ilyen világos logikával, átgondolt, biztos tájékozottsággal megírt képesítői dolgozatok, vagy ha tetszik, írásbeli feleletek.

Most vegyük elő *a német értekezést* (deutscher Aufsatz). Ez képezi a müncheni képesítők írásbeli részének a magvát és az egész képesítőnek, a gyakorlati, illetőleg próbatanítások (Schulhalten) mellett a lényegét. Címét és a dolgozat hosszúságát már fennebb említettem. Érdemjegye: 1. Előre van bocsájtva egy teljesen elrendezett vázlat, amelynek I. II., A, B, a) b) stb., nagy és kisebb alosztályozásának jegyei a teljes dolgozatban is ki vannak téve. Bizonyára nem véték az igazgatóság diskretionális óhaja ellen, ha a vázlatot lehetőleg hű fordításban bemutatom.

Elrendezés (Disposition).

A) *Bevezetés*. Sokan csakis önvágyaik betöltésében keresik boldogságukat.

B) *Átmenet (Überleitung)*. De legtöbbszörre nem találják meg az igazi megnyugvást.

C) *Tárgyalás (Durchführung)*. Az igazi belső boldogság mások boldogításában rejlik.

I. Milyen módon járulhatunk hozzá mások boldogításához?

1. Ha anyagi szükségben segítjük őket:

a) szóval, tanáccsal és

b) adományokkal, amik által az ő boldogulásuk alapját szerezük meg nekik.

2. Saját hivatásunknak hí betöltése folytán is előmozdítjuk mások boldogságát.

3. Ha mindenki iránt állandóan szeretetteljesek és barátságosak vagyunk, szinte bizonyos boldogság érzését keltjük bennük.

II. Mí módon alapozzuk ezekkel a saját boldogságunkat?

1. Az adakozó boldognak érzi magát

a) a jócselekedet öntudatában,

b) a megajándékozott örömeinek látásán.

2. Boldog az is, aki érzi, hogy saját hivatásának hí teljesítésével másokon segített.

3. A gondolat, hogy soha senkit tudatosan és szándékosan meg nem sértett, lelkének nyugalmat ad és boldogsággal tölti el.

D) *Átmenet (Überleitung)*. Mindenesetre lemondás és önzetlen jellem kell hozzá, hogy valaki mások kedvéért saját előnyét fel tudja áldozni.

E) *Befejezés*. Azért gyakorold magadat az önfegyelmelésben! Tagadj meg magadtól is néha valamit, mert csak lemondásokból fogod az igazi boldogság keltét érezni.

E bemutatott vázlatoknak megbeszélése helyett jónak látom idekapcsolni intézetünk *szakértőinek rövidre fogott véleményeit*. A magammal hozott képesítői dolgozatokat ugyanis átadtam a szaktanároknak, hogy elfogulatlanul nyilatkozzanak. A véleményeket is a vizsgarend egymásutánjában igtatom ide (címetek l. föllebb).

I. Neveléstan.

1. A mi végzett anyagunk terjedelméhez képest nem kimerítő s nem eléggé szemléltető. Nagyon röviden bánik el úgy az engedelmisség értékével, mint annak köteles elfogadásával. A mi jelölteink is megcsinálják. De önmagában jól átgondolt dolgozat.

2. Igen szép tétel, magában foglalja az általános és részletes módszertannak idetartozó anyagát, Tartalmilag nálunk is tudnának e tárgyról jó dolgot készíteni, de ilyen rendszeres, csoportosított és összeszorított rövidséggel ennyi gondolatot csak úgy lehet jelöltől rögtönzött dolgozatban várni, ha igen jól tudja a könyvet. Nálunk inkább a szabadabb kidolgozást kívánják, ami ilyen magvas rövidséggel és szisztematikus elrendezéssel ritkán dicsekedhetik.

3. A philantropisták nevelési elveinek a jelenkori irányokkal való összehasonlítása igen praktikus téma. A kidolgozás annyira tömör és pontos, hogy a tankönyv lemásolásának látszik. De összehasonlítva a könyvvel kitűnt, hogy teljesen elűt attól. Tartalmilag és formailag szép, de feltűnő, hogy a minisztériumtól leküldött, tehát soha semmiképen elő nem készített témát, ilyen ügyességgel fejtette meg. Valamiképen mégis foglalkoztak az iskolában ilyen összehasonlításokkal.

II. Vallástan.

A tétel megválasztása korszerű, valóban aktuális kérdésekkel foglalkozik, mint az emberi lélek értelme, szabad akarata, halhatatlansága. Nemkülönbben a szentírás inspirációja és az egyház tanítói hivatalának infallibilitása. A kidolgozás velős és erősen hitvédelmi alapon az észhez szóló. Kerekded egész, stílusa ment minden fölöslegestől. Vajjon mennyi benne az eredeti, azaz saját munkája, azt a tankönyvnek és több dolgozatnak egybevetésével lehetne megállapítani. Így amint van, tényleg kitűnő. Ezeket a kérdéseket növendékeink is kidolgoznák.

III. Német értekezés.

Irodalmi színvonalú. Világos logika és szerkezet. A tárgy maga nem múlja felül az érettségi és képesítói tételeink hazai színvonalát, de alig gondolom, hogy a jelöltek a vizsgateremben felbontott tézis alapján ex abrupto ilyen szerkezetileg kerekded, értelmileg és stílusbelileg folyékony előadással készítsék. Legalább is a vázlatok ilyen logikus konstrukcióját régebb idő óta gyakorolniok kellett.

IV. Mennyiségtan.

A kérdések nem túlságosan nehezek, de mesterkéltlen bonyolultak és a gyakorlati életben kevésbé érvényesíthetők. Főképen a képzők szempontjából. Kidolgozás rendkívül ügyes. Bár más összeállításban, hasonlókat mi is készítettünk. Invers és direkt műveleteket kívánván, megfejtjük az absztrakt gondolkodást igen igénybe veszi. Mintaszerű, hogy a számítás

folyamatát mindenütt szavakban kifejezett indokolás kíséri. Valószínű, hogy a növendékekkel hasonlótermészetű feladatokat sokszor készíttetnek. Részemről inkább a gyakorlati iránynak vagyok híve.

V. Rajz.

Invenció, izlés, ügyes technika jellemzik. Mindkettő női vizsgázóknak való tárgy.

VI. Fizika.

1. Egyszerűen, világosan rajzol és magyaráz, de a fénytörésnek gyakorlati példáit nem említi. Az elemi iskolában bemutatható egyszerű kísérletekre sem tér ki.

2. Kiválóan szépen sikerült. Ezeket a mi növendékeinknek is kell tudniok. Sőt megelőzőleg az indukálás elméletét, folytatólag pedig a szikra-induktor szerepét a khatód és Röntgen sugaraknál. A téma tehát a mi színvonalunkon mozog.

VII. Történelem.

Szinte felülmúlja az iskolai színvonalakat. Több ezer iskolai dolgozatot átnézett, de ilyen kerek formát, ilyen tömör tartalommal semmiképpen elő nem készített anyagról csak úgy rögtönözve nem sokat talált. A téma önmagában nem nehéz, szent Istvánról, Mátyásról stb. hasonló anyagot a mieink is kidolgoznának; a forma és stílus ilyen csiszoltságáért csak úgy rögtönözve készített munkában, alig vállalhatna kezességet. De nem lehetetlen. Jól megírt iskolai könyvekben találunk ilyen fejezeteket.

VIII. Kézimunka.

Mindkettő csinos, tiszta, főleg praktikus munka. Ügyes kézre vall. Mi is készítjük, de a mi képeztőinkön a kézimunkából többet és nehezebbet kívánnak. Talán a németeknek van igazuk. Ez szükségesebb.

Ezek a nyilatkozatok tehát nem a feladatok címein, hanem a kezükben volt és átnézett dolgozatokon alapulnak. Az is megemlítendő, hogy a szakerők egymástól teljesen függetlenül adták le észrevételeiket és mondották majdnem valamennyien ugyanazt. Igaz, hogy csupa első minőségű dolgozatot kaptam meg elhozásra, de még ezt szemelött tartva is az eredmény meglepő. Főleg a formai tökély, az egyszerűség mellett a tartalmi tömörség és a szerkezeti ügyesség volt az, amit a megkérdezett szakerők elisme-

réssel kiemelték. Az általános színvonal nem igen előz meg minket, de az értékesítésben rendkívül gyakorlottak. Ezt be kell vallanunk. Megjegyzem még, hogy bár kitűnő dolgozatokat kaptam, mégis mindegyik más-más és nem ugyanazon növendéké, úgy hogy a nyolc munkából mégis csak megalkothatjuk a müncheni kitűnő-nek jelzett növendékeknek és ebből az intézetnek vagy talán az egész bajor tanítónőképzésnek szintáját. És ez becsületükre válik a bajoroknak.

Pozsony.

Végh Ferenc.

A fizikai tanulógyakorlatokról.

(Folytatás.)

A fizikai gyakorlatok különböző megoldási módjai.

Ha a fizikai tanulógyakorlatok különböző megoldási módjait vizsgálni akarjuk, első kérdésünk az lehet, hogy ezen megoldási módok tulajdonképpen miben is különbözhetnek egymástól?

Különbözhetnek főleg: *A) a gyakorlatok anyagában, B) a gyakorlatoknak a fizikai oktatás szolgálatába való beállítási módját tekintve és C) beosztásuk tekintetében.*

A) A gyakorlatok anyagát illetően nagyjában a következő típusokat különböztethetjük meg:

1. *Minőleges kísérletek*, melyeknél a természet megfelelő jelenségeiben szereplő tényezők között mennyileges összefüggést nem kutatunk.

2. *Becslő kísérletek*,¹⁾ amikor a tényezők kapcsolatát a tudományos kutatás módjára, induktív módon, kísérletsorozattal állapítjuk ugyan meg, vagyis tervszerűen változtatva a kísérleti feltételeket, kutatjuk az egyes tényezők változásainak hatását a tünevény lefolyására, azonban ez a vizsgálat még sem tekinthető tudományos értelemben vett mérő kísérletnek, amennyiben olyan eszközökkel végezzük, melyekkel az illető jelenségre vonatkozólag tudományos értékű méréseket végezni nem lehet.

3. *Mérő kísérletek* alatt azokat a kísérleteket értjük, amelyek által a jelenségekben szereplő tényezők mennyileges összefüggését

¹⁾ L. Frey: Phys. Schülerübungen 12. oldal „Über schätzende Versuche“.

pontos mérések alapján határozzuk meg, amely kísérletek tehát fizikai törvények megállapítására alkalmasak. Ilyen mérő kísérleteket nemcsak a főiskolákban végeznek, ahol a szükséges műszerek rendelkezésre állanak, hanem a középfokú iskolákban, sőt a népiskolákban is, amennyiben a fizikai jelenségek között sok olyan van, melyekben a szereplő tényezők mennyileges összefüggését igen egyszerű eszközökkel is kellő pontossággal meg lehet határozni.

4. Egyszerű fizikai eszközök készítése.

B) A gyakorlatok közvetlen rendeltetését illetőleg, bármelyik típusba tartozék is valamely gyakorlat anyaga, az háromféleképpen állítható a fizikai oktatás szolgálatába:

1. A tanultak *begyakorlására szolgáló ismétlődő kísérlet* formájában, ha t. i. a tanár az illető kísérletet tanításával kapcsolatban már bemutatta;

2. A tanultak *alkalmazására szolgáló feladat* formájában mint fizikai probléma¹⁾ és

3. mint valamely fizikai tünetény magyarázatához *alapul szolgáló kísérlet*, amennyiben t. i. tanításközben ezen kísérleteket nem maga a tanár végzi, hanem a tanulókkal végezteti.

C) Ami a gyakorlatok *beosztását* illeti, e tekintetben a fizikai gyakorlatok különböző megoldási módjai két főcsoportba sorozhatók, u. m.:

1. A tanulók csoportonként vagy egyenként *más-más kísérletet* végeznek, még pedig vagy egyszerre az egész osztály dolgozik, vagy pedig az osztály két részre van osztva és egyszerre csak az osztály fele végzi a kísérleteket.

2. A tanulók ugyanazon módszerek mellett, t. i. csoportonként vagy egyenként, az egész osztály vagy egyszerre csak a fele, *de egy- és ugyanazt a kísérleteket csinálja.*²⁾

A fizikai tanulógyakorlatok különböző megoldási módjait ezek után úgy kapjuk, ha ezen beosztási módok valamelyikét kombináljuk a gyakorlatok anyagát alkotó kísérletek különböző típusaival és a beállítási módok valamelyikével. Ezen összekapcsolásokból természetesen sok megoldási mód keletkezne, amelyek részletezése azonban messze túlhaladná dolgozatom tervezett kere-

¹⁾ L. a «Magyar Tanítóképző» 1911. évi decemberi számában Dékány M. értekezését «A tanítóképzők fizikai gyakorlatáról». (568—569. l.)

²⁾ L. Ugyanezen értekezést az 572. oldalon.

teit. Ez a részletezés azonban felesleges is, miután a sokféle mód közül főként három érdemel különösebb figyelmet.

I. A tanulók arra rendelt külön gyakorló órákon csoportonként más-más kísérletet végeznek (C 1).

A gyakorlatok anyaga főleg minőleges és becslő kísérletek, (A 1, 2)

A kísérletek begyakorlásra és a tanultak alkalmazására szolgálnak (B 1 és 2).

(Ennek egy módosulása, ha a tanulók egyébként ugyanugy, de főleg mérő kísérleteket végeznek (A 3).

II. A tanulók arra rendelt külön gyakorló órákon csoportonként ugyanazokat a kísérleteket csinálják (C 2).

A gyakorlatok anyaga főként minőleges és becslő kísérletek (A 1 és 2).

A kísérletek a tanultak begyakorlására és alkalmazására szolgálnak (B 1 és 2).

(Módosulás: Ugyanaz, de a gyakorlatok anyagát főleg mérő kísérletek alkotják (A 3.))

III. A tanulók a *rendes fizikai órákon* megosztás nélkül csoportonként ugyanazon kísérleteket végzik (C 2).

A gyakorlatok anyagát minőleges, becslő és mérő kísérletek egyaránt alkotják (A 1, 2 és 3).

A kísérletek a fizikai tanítás alapjául szolgálnak (B 3).

Bármelyik megoldási módnál a gyakorlatok anyaga bővíülhet a fizikai eszközök készítésével (A 4).

Az I. és II. mód kombinálható úgy, hogy a tanár némely kísérleteket, melyekhez t. i. a szükséges eszközök csak egy példányban vannak meg, az I., némelyeket pedig a II. szerint végeznek.

Ugyancsak ezen két első mód mellett, amennyiben az osztály meg van osztva, vagyis egyszerre csak az osztály fele kísérletezik, az osztály másik fele vagy szabad, vagy pedig kézimunkával foglalkozik.¹⁾

Míg az I. és II. mód szerint a gyakorlatok külön, arra rendelt órákon történnek és a *fizikai oktatás kiegészítői*, addig a III. mód szerint a gyakorlatok a *fizikai oktatás alapjául* szolgálnak.

Vizsgáljuk ezek után a fizikai gyakorlatok különböző megoldási módjait a fentebb kitűzött célok szempontjából. Azt hiszem,

¹⁾ L. Dékány M. értekezését az 574. oldalon.

hogy ezen vizsgálatot legegyszerűbben úgy végezhetjük el, ha a minden egyes megoldási módban meglévő három tényezőt (a gyakorlat beosztása, anyaga, közvetlen rendeltetése) egyenként vesszük szemügyre a kitűzött célok szempontjából. Miután pedig a kitűzött célok [a) az alkotó munkához szükséges gyakorlati cselekvő készség kifejezése, b) a természet megismerésének a saját megfigyelésre, öntevékenységre alapítása és c) a cselekvő szemléltető készség kifejezése] egymással olyan természetű összefüggésben vannak, hogy lényegében mindenik ugyanazt, a lehető legnagyobbfokú *öntevékenységet* követeli a tanulóktól, ennél fogva a fenti tényezők vizsgálatánál az lesz a főszempont, hogy melyik biztosítja a tanulók részéről aránylag a legnagyobbfokú öntevékenységet.

Lássuk először a *beosztási módokat* (C). Azt hiszem, hogy a felvett két beosztási mód közül annak, mely szerint a tanulók csoportonként ugyanazt a kísérletet csinálják, előnye a másik felett, melynél t. i. a tanulók csoportonként más-más kísérleteket végeznek, annyira szembeszökő, hogy e tekintetben a hosszabb vizsgálódás egészen felesleges. Csupán a legfontosabb egy-két kérdésre terjeszkedem tehát ki az összehasonlításnál.

Mindnyájan, kik e gyakorlatokkal foglalkozunk, közvetlen tapasztalásból tudjuk, mily sok nehézséggel jár ez a beosztás, melynél a tanulók más-más gyakorlatokat végeznek. Először is az osztályt ketté kell osztani, mert átlag 30 tanulót és hármas csoportokat véve számításba, 10 egymástól különböző gyakorlatot vezetni, ellenőrizni, a szükséges utasításokat megadni szinte lehetlenség. Ha az osztályt ketté osztjuk, úgy is öt különböző gyakorlat folyik egyszerre, ami a tanárra nézve így is igen terhes, különösen, ha a csoportok más-más helyiségben (tanterem, folyosó, szertár) vannak. Azzal sem segíthetünk a dolgon, hogy az egyes gyakorlatokhoz a szükséges utasításokat írásba foglalva készen adjuk a csoportoknak, mert ha ezen utasítások részletesek, úgy a tanulók gondolkodás nélkül gépies munkát végeznek, ha pedig csak vázlatosak, úgy céljuknak nem igen felelnek meg, mert a fennakadás épen a kivitel részleténél szokott felmerülni és nem a gyakorlat menetében.

Nagyobb csoportok (4—6 tanuló) alkotása szintén nem vezet célhoz, miután egyszerre leginkább csak egy tanuló, legkedvezőbb esetben kettő tud tényleg cselekvőleg részt venni a gyakorlatban, úgy, hogy tulajdonképen még a hármas csoportoknál is az egyik tanuló mindig tétlenül nézi társai munkáját.

Az osztályt tehát ketté kell osztani, ez pedig egyértelmű a fele idő elvesztésével. Ez már maga igen nagy hátránya ennek a beosztásnak.

Másik nagy hátránya az, hogy mellette alig lehet biztosítani azt, hogy a gyakorlatok anyaga állandóan összefüggésben legyen az ugyanakkor tárgyalt fizikai anyaggal. Amíg ugyanis például öt gyakorlatot végigcsináltatunk, ha azt akarjuk, hogy minden csoport minden gyakorlatot elvégezzen, akkor — heti egy órát számítva — tíz hétre van szükség. Tapasztalás szerint alig vihető keresztül, hogy ez alatt a tíz hét alatt a rendes fizikai órákon is ugyanazon tárgykörökkel foglalkozzunk. Ezen ugyan segíthetnénk az által, hogy az egyes csoportok nem csinálják végig mind az öt gyakorlatot, hanem közben, amikor t. i. tanítás közben új tárgykörhöz értünk, egyik-másik gyakorlatot abbahagyatunk és helyettük új gyakorlatokat állítunk be. Azonban bármiképen próbáljunk is segíteni a bajon, tény, hogy ezen beosztás mellett egy-egy tanulónak aránylag kevés alkalmja van a közvetlen tevékenységre.

Ha a tanulók csoportonként ugyanazt a kísérletet végzik, ezen hátrányok legnagyobb része elesik. Először is az osztályt nem szükséges kettéosztani, ennek következtében épen kétszer annyi idő áll rendelkezésünkre. 30 növendéket és kettős csoportokat véve számításba, úgy, hogy a kétülékes asztaloknál együtt ülő két-két tanuló minden helyváltoztatás nélkül végezhesse a gyakorlatokat, (intézetünkben a gyakorlatokat ilyen módon végezzük) egyszerre 15 példányban csinálják a tanulók ugyanazt a kísérletet. Közvetlen tapasztalat alapján merem állítani, hogy ugyanazt a kísérletet 15 példányban egyszerre végeztetni könnyebb, mint 5 egymástól különböző gyakorlatot vezetni.

Minden csoport minden gyakorlatot megcsinál. Ami pedig azt a kérdést illeti, hogy a gyakorlatok anyaga mindig összefüggésben legyen az épen tárgyalt fizikai anyaggal, az ezen beosztási mód természetéből egyenesen következik és így itt mint külön kérdés nem is szerepel.

Azt hiszem felesleges a további összehasonlítás, bizvást megállapíthatjuk, hogy ez utóbbi beosztási mód minden tekintetben határozottan előnyösebb az előbbinél. A gyakorlati kivihetőség szempontjából felmerülhetők kifogásokkal alább külön fogok foglalkozni.

A különböző megoldási módokban szereplő másik tényező a *gyakorlatok anyaga* (A).

A gyakorlatok anyagát négy csoportba soroztuk u. m. minősleges, becslő, mérőkísérletek és fizikai eszközök készítése.

A tanulók a *minősleges* kísérletek végzésével is ügyesednek. Gyakorlatot szereznek az egyes anyagok és eszközökkel való bánásmódban, a megfelelő természeti jelenségre vonatkozó ismereteik határozottabbakká válnak. Ezek a kísérletek tehát a cselekvő készség kifejlesztése és az ismeretek megszilárdítása szempontjából szintén értékesek.

A *becslő* kísérleteknek az előbbiekkal szemben nagy előnyük az, hogy amikor a tanulókat cselekvőleg foglalkoztatják és így gyakorlati cselekvő készségük kifejlődését előmozdítják, egyuttal betekintést nyújtanak a kutatás módjába is. Igaz, hogy pontos eredményekre nem vezetnek, ezzel szemben azonban lehetővé teszik, hogy igen egyszerű, saját magunk készítette eszközökkel is legalább formájában mennyileges kísérleteket végezhesünk. Épen ezért ezen kísérletek nagy szerepet játszanak a fizikai gyakorlatok olyan megoldási módjainál, melyek mellett a tanulók egyszerre több példányban ugyanazt a kísérletet csinálják. Frey gyakorlatai is nagy részben ide sorolhatók.

A fizikai gyakorlatok anyagát alkotó kísérletek közül kétségtelenül legértékesebbek a *mérő* kísérletek. A természettan tulajdonképpen nagy részében mennyiségekkel foglalkozó tudomány. A mennyiségtannak gyakorlati szempontból is legértékesebb alkalmazásait épen a fizika körében találhatjuk. A fizikai kutatás legfőbb módszere a pontos mennyileges kísérletezés. Innen ered az, hogy eredményei nagy részben exakt igazságok. A mérő kísérletek, mint a fizikai gyakorlatok anyaga, épen azért különösen értékesek, mivel a tanulók gyakorlati cselekvő készségét olyan tevékenység által fejlesztik ki, mellyel egyuttal a természettan valódi kutatási módját is gyakorlat alapján ismerhetik meg. Miután pedig valamely természettörvénynek ilyen módon való feltárása az alkotás egyik legértékesebb típusa, ennél fogva a mérőkísérletek az alkotó munkára való nevelésnek különösen alkalmas eszközei. Ezen kísérletek különös értékének felismerésére vall, hogy fizikai gyakorlatokkal foglalkozó művek szinte kizárólag mérőkísérleteket vesznek fel és sokan, köztük Hahn is, csupán ezeket tartják a tanulógyakorlatok számára alkalmasoknak.

A fizikai gyakorlatok anyagát alkothatja még egyszerűbb *fizikai eszközök készítése* is. Alább Frey rendszerének ismertetésénél részletesebben is foglalkoznom kell a kézimunka és a fizikai oktatás

kapcsolatával, itt csupán azt jegyzem meg, hogy akár a fizikával kapcsolatban a fizikai gyakorló órán, akár kézimunka órán történik a fizikai eszközök készítése, az mindenképpen fizikai gyakorlatnak tekinthető.

A fizikai eszközök készítésének különös jelentősége van a gyakorlati cselekvő készségek kifejlesztése tekintetében. Az eszközök készítése közben tanulnak a növendékek „*mérni, szerszámmal bányi, konstruálni,*“ amely hármas készségre, már a cselekvő készségek alapelemeire, Guttenberg Pál tanítása szerint az életben minden embernek egyaránt szüksége van. A mai kézimunkaoktatás ezen célja tehát teljes összhangban van a fizikai gyakorlatoknak általános nevelési szempontból kitűzött céljával.

A fizikai vizsgálódásnak egyik főkélléke a megfelelő eszközök alapos ismerete. Ennek a megismerésnek pedig épen a legtökéletesebb formája az, ha a tanulók az illető eszközöket maguk készítik el. Készítése alatt, tehát keletkezése közben ismerhetik meg a tanulók egészen behatóan az illető eszköz minden legkisebb részét és annak rendeltetését, miközben sok olyan értékes fizikai ismeretre is tehetnek szert, melyet a kész eszköz szemlélete, sőt a vele való kísérletezés sem nyújthat. A taneszközkészítés tehát a fizikai oktatás szempontjából is igen értékes anyaga a tanulógyakorlatoknak. Hogy a tanítóképző szempontjából mennyire fontos, felesleges bizonyítani.

A fizikai gyakorlatok különböző megoldási módjainak tényezői között igen fontos az is, hogy mi a végzett gyakorlatok *közvetlen rendeltetése?* (B.) Láttuk, hogy e tekintetben a gyakorlatokat 3 csoportba sorolhatjuk, u. m. olyanokra, melyek a tanultak begyakorlására szolgálnak (ismétlő kísérletek), olyanokra, melyek a tanultak alkalmazására valók és végül olyanokra, melyek a fizikai tanítás alapjául szolgálnak.

A begyakorlás és alkalmazás a tanításnak igen fontos fokozatai. Ha tehát a gyakorlatokat úgy állítjuk a fizikai oktatás szolgálatába, hogy a tanulók megismételvén a tanár által bemutatott kísérleteket, míg egyrészt ezáltal motorikus érzeteik keletkeznek és cselekvő készségük gyarapodik, addig eközben a kísérlettel kapcsolatos fizikai ismereteiket is megszilárdítják, ez a beállítási mód értéktelennek nem mondható. Ha pedig a gyakorlatok közvetlen rendeltetése a tanultak alkalmazása, tehát nemcsak egyszerű reprodukálásból állanak, hanem többé-kevésbé eltérően az eredeti kísérlettől, a tanulóktól bizonyos mértékben önállóbb lelki működést is

követelnek, ez a körülmény ezen beállítás: mód értékét kétségtelenül csak fokozza.

A harmadik mód az, hogy a gyakorlatok a fizikai oktatás alapjául szolgálnak. Ennek az iránynak egyik lelelkesebb és legügyesebb harcosa épen Frey, ki a nehéz problémát, bár több tekintetben nem a legkedvezőbb helyi viszonyok miatt, saját bevétele szerint nem is úgy, mint ahogyan szeretne volna, mégis adott körülményei között kiváló sikerrel oldotta meg.

Ezen felfogás szerint nem kell külön fizikai gyakorlatokról beszélni, hanem magát az egész fizikai oktatást kell gyakorlati alapra fektetni. Nincsenek külön gyakorló órák, hanem ezek beolvadnak a rendes fizikai órák sorába. A tanítás úgy történik, hogy lehetőleg konkrét célt tűzvé ki, azt mint problémát maguk a tanulók oldják meg, a szükséges kísérleteket is maguk végzik el, a tanár pedig a szükséghez mérten segíti őket, a kellő irányítást adja meg. Ez a mód természetesen nem türi, hogy a tanulók csoportonként vagy egyenként más-más kísérletet végezzenek, itt tehát csakis tömegkísérletezésről lehet szó. Nehezen egyeztethető össze ezen megoldási mód természetével az osztály kettéválasztása is, mert ez esetben a fél-fél osztállyal egymásutáni órákban kétszer ugyanazt kellene tárgyalni, minek következtében vagy csak fele annyit lehetne végezni, vagy pedig a tanárnak kétszer annyi órát kellene tartania.

Ez a beállítási mód tehát a fizikai gyakorlatok különböző megoldási módjait meghatározó többi tényezőkkel természetesen csakis úgy kapcsolható össze, amint azt fentebb III. alatt tettem.

Már a gyakorlatok céljairól közölt fejtegetéseimből is világosan kitűnik, hogy én ezt a megoldási módot tartom a legtökéletesebbnek. Ez a megoldási mód az, mely az általános pedagógiai szempontból kitűzött célt, az alkotó munkához szükséges gyakorlati cselekvő készség kifejlődését leginkább előmozdítja, mert míg egyrészt nemcsak heti egy órán, hanem csaknem az összes fizikai órákon cselekvőleg foglalkoztatja a tanulókat és ezzel természetesen a testi készségek kifejlődését is sokkal több gyakorlással teszi lehetővé, addig másrészt, miután nem készen nyújtja az ismereteket, hanem problémákat tűz ki, melyek megoldásában a tanulóknak aktív részt juttat, őket az alkotás lelki mozzanatain is többször átvezeti és így az önálló alkotásra előkészíti.

Ez a mód az, mely a gyakorlatoknak a fizikai oktatás szempontjából kitűzött célját is a legközvetlenebbül szolgálja, mert

hiszen ennek az alkalmazása mellett épen az történik, amit e tekintetben célul kitűztünk, hogy t. i. a tanulók saját megfigyelés, öntevékenység alapján ismerik és szeretik meg a természetet.

Végül ez a mód az, mely a tanítóképző, mint szakiskola szempontjából kitűzött célnak is a legtökéletesebben felel meg, mert ha a modern tanítóképző „a cselekvő szemléltető készségek kifejlesztésének iskolája“, akkor épen ez a megoldás az, mely a fizikai tanítást módszere által — sőt céltudatos gyakorlati kivitel esetén még anyaga által is — a legteljesebb mértékben állítja a tanítói szakképzés szolgálatába.

Összefoglalva a fizikai gyakorlatok különböző megoldás módjairól előadottakat, megállapíthatjuk, hogy mindenik megoldásnak megvan a maga értéke és a korábbi állapotokhoz képest mindenik előrehaladást jelent. A fent tárgyalt három megoldási mód értéke azonban mégis igen különböző. Feltűnően legkisebb értékű az I., sokkal jobb a II., legtökéletesebb pedig a III. megoldási mód. Miután pedig a megoldási módok ezen sorrendje a gyakorlati kivihetőség szempontjából is ugyanaz marad, vagyis legkönnyebben vihető keresztül az I., nehezebben valósítható meg a II., legtöbb akadályllyal küzd a III-iknak a keresztülvitele, ennél fogva leghelyesebb, ha célul tűzzük ki a III-ik mód megvalósítását; kezdjük azonban az I. móddal és ebből fokozatosan megyünk át a II-ikra és végül a III-ik módra. A II-ik mód különben természetes lépcsőül szolgál az I-től a III-hoz azért is, mivel a III-ik megvalósításának is egyik legfontosabb előfeltétele az, ami a II-iknak tulajdonképen egyedüli feltétele, hogy t. i. az eszközök annyi példányban legyenek meg, hogy a tanulók legalább csoportonként ugyanezt a kísérletet végezhesék.

A következőkben vizsgálni fogom a II. és III. megoldási módok gyakorlati kivihetőségének feltételeit és igyekszem megállapítani azokat az elveket, melyek a megvalósításnál szem előtt tartandók.

Kiskunfélegyháza.

Szondi János.

Különfélék.

Guzsvenitz Vilmos.

1865—1913.

Mint midőn a vihar ketté töri a hatalmas tölgyet, törött derékon egy élet, mely telve volt erővel, energiával, melyről azt hittük, hogy egy századra van megteremtve.

Október hó 17-én kevéssel este hat óra után terjedt szét villámgyorsan a szomorú hír, hogy az a férfi, akivel csak egy-két órával ezelőtt sétálva kedélyesen beszélgettünk, immár nincsen az élők között. Az őszi napfény bucsuzó sugarai most már csak egy sárguló levelekkel és hervadó virágokkal borított sirdombon törnek meg, mely sir egy élet reményét, vágyát és talán csalódásait zárja magába.

Guzsvenitz Vilmos az esztergomi érseki kath. tanítóképző igazgatója a halott, kinek halálával nemcsak a katolikus népoktatásnak van gyásza, hanem a magyar tanítóképzésnek is nagy vesztesége van, mert Guzsvenitz elhunytában egyik leghivatottabb munkását, fényes tehetségű vezérét, a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesülete pedig egyik alelnökét siratja.

Guzsvenitz nem azon paptanárok és igazgatók közül való volt, kit a szerencsés véletlen helyezett a tanítóképző élére. Ő hivatásos és képzett pedagógus volt. Középiskoláinak Kaposvárott elvégzése után a Szent Benedek-rendbe véteti fel magát és két évig Pannonhalmán hallgat theológiát. Majd innét megvalva az esztergomi főegyházmegyébe lép át s amellett, hogy szorgalmasan tovább végzi hittudományi tanulmányait, 1887-ben a budapesti tudományegyetemen leteszi a középiskolai tanári alapvizsgálatot. 1888. június 8-án szenteltetett pappá s ez időtől kezdődik nagy tehetségének kibontakozása és további egész életére kiható lankadatlan munkássága.

Észtehetsége és hajthatatlan, megalkuvást sem önmagával, sem mással szemben nem ismerő energiája anyai öröksége volt. Ezen energia sarkalja őt tevékenységre, ennek köszönte szellemétek szinte szípkázó megvillanását és sok sikeres munkáját.

Első sikerét theologiai tudása útján aratja, midőn ifju káplán

korában Aquinói szent Tamás fejtegetésével kelt föltűnést paptársai és volt tanárai körében.

Ugy látszik, e sikere volt befolyással jövőjének további kialakulására is, mert már 1894-ben Esztergom-vizivárosi káplánná neveztetett ki, mely állás az érsek által fentartva mintegy lépcső szokott lenni a további emelkedésre. Az előléptetés nem is késett sokáig; 1896-ban Vaszary Kolos herceg-primás az ujjászervezett érseki tanítóképző rendes tanárává, majd 1897-ben ezen intézet igazgatójává nevezte ki.

Ez fordulópont Guzsvenitz életében. A fiatal, alig harminckét éves igazgató nem tudott azonnal beilleszkedni megváltozott új helyzetébe és sok nehézséggel kellett kezdetben megküzdenie. De éppen az ő genialitásánál fogva csakhamar megtalálja a helyes utat s ez időtől kezdve biztos kézzel, nagy ambícióval és éles látásra valló körültekintéssel vezette csaknem két évtizeden át az igazgatására bízott intézetet, egészen váratlanul bekövetkezett haláláig.

Guzsvenitz nemcsak tanított és igazgatott, hanem tanügyi politikát is csinált. Mint tanár és igazgató zárkozott és megközelíthetlen. Gondolatait, terveit soha senkivel sem közölte. Szíve mégis jó és valójában nemes. Mintegy tetszeleg magának, hogy tanítványai félnek tőle és mosolyog, ha egy szellemes rápirítással sikerült őket zavarba hoznia. Különben körömszakadtig védelmezi őket és megbocsátja gyerekcsinyből, élces ötletből vagy emberi gyarlóságból eredő hibáikat. Tetőtől-talpig karakter, ki se fölfelé, se lefelé nem hizeleg és nem hajtja meg derekát. Őszinte mindenkivel szemben s ha látszólag kiméletlen is, mindig kimondja a maga gondolatát. Éppen jellemének ezen sajátosságánál fogva becsüli, mondhatnám, respektálja azon tanártársát, ki szembe helyezkedik vele és megmondja a maga igazát.

Kötelességteljesítése és munkabírása páratlan. Ő az első az intézetben és utolsó a távozásban. Tudományával nem fukarkodik és mindig kész szellemének kincseiből másoknak is juttatni.

Tanári működésében egész különös, egyéni tanításmódot követ. Miként volt tanítványai mondják, sohasem magyarázott meg mindent hallgatóinak, hanem arra kényszerítette őket, hogy saját felfogásuk és kutatásuk révén is fejtsenek ki egyes tételeket és ismerjék meg egy-egy nehezebbnek látszó szakasz értelmét. Nemcsak az értelemre, hanem a tanítónál oly szükséges szabatos kifejezésre is nagy súlyt helyezett, bár a recitálásnak mindenkor ellensége volt.

Hihetőleg e módszernek eredménye, hogy egész kis tanügyi író-gárda került ki az ő iskolájából és tanítványai nemcsak a főváros népiskoláinál, hanem egyebütt is szívesen alkalmaztatnak.

Mint tanügyi politikust és geniális szervezőt ott találjuk az Országos Kath. Tanügyi Tanács minden ülésében. Hol mint előadó, egész sorozatát boncolja szét és szedi rendbe a katolikus népoktatás megoldatlan kérdéseit.

Mint előadó és szónok szellemes és sziporkázó. Komoly beszédeiből a megdönthetlen logika, míg baráti érintkezésnél a kacagtató élc, vagy maró guny lép előtérbe.

Egyházi szónoknak is elsőrendű. Szónoki műveinek remeke az Orsz. Kath. Tanügyi Tanácsban Vaszary Kolos aranymiséje alkalmával elmondott ünnepi beszéde.

Társadalmi érintkezésében egyszerű, barátságos és közvetlen. Az élet mindennapi kérdései érdeklik és nem hagyják érintetlenül. Különösen szíven fektült a népoktatás ügye. Ezért választatja be magát a városi és törvényhatósági képviselőbe, hol mindenkor mint a kath. tanügynek megalkuvást nem ismerő harcosa vivta meg harcait.

Mint polgár, tántoríthatlan hazafi, ki politikai elveire nem alkuszik s mint Somogyvármegye szülőtte, mindenkor a nemzeti eszméknek áll szollgálatában.

Zárkozottságából csak otthonában bontakozott ki teljesen. Különösen mig agg szülei éltek, ezeket a szerető fiu gondosságával ápolgatta, dédelgette, estéit azoknak társaságában töltötte. Ebből a gyengédségből kijutott egyetlen nővérének és két kis unokaöccsének is, kiket valóban becézgetett és a jó nagybácsi gondosságának ezerféle gyengédségével elhalmozott.

Mind e nagy vonások mellett a munka szeretete és becsülése, a kötelesség és elvállalt feladat teljesítése volt a legfőbb érdeme. Ezen a téren nem ismert megalkuvást, sem pihenést. Alig van tanügyi vagy hittudományi folyóirat, melybe ne irt volna. Emellett mint a pedagógiai tárgyak tanára egész kis könyvtárt irt össze, illetve dolgozott át, más társakkal szövetkezve. Önálló tankönyv a Lélektana. Mint társíró átdolgozta az Erdődy-féle tankönyveket. Ilyenek a Guzsvenitz-Klinda Test- és élettan, Nevelés és tanítástan, Neveléstörténet. Utolsó önálló műve: Emléklapok dr. Csernoch János esztergomi érsek Magyarország Hercegprimásának székfoglalása alkalmából.

Mint igazgató is mesteri munkát teljesített, mióta azonban az

egyházmegeye segédfőtanfelügyelői tisztét is reá ruházták, azóta emberfeletti munkát végezett. Gyakran már reggel $1/28$ órakor ott találtuk íróasztalánál és szakadatlanul dolgozott, míg csak be nem sötétedett. Emellett tanított a képzőben, falusi panaszosokat és kérelmezőket hallgatott meg, informált, utasításokat adott és érseki helynökének referált.

Ennyi munkásság nem maradhatott elismerés és jutalom nélkül. Főhatóságának előterjesztésére a pápa már korábban a „Croce de bene merenza“ éremrenddel tüntette ki, majd pedig főpásztora kegyéből szentszéki tanácsos és címzetes kanonok lesz.

A kitüntetések nem szédítették meg, munkássága nem lankadt, sőt újabb és újabb tevékenységre serkentették.

Ritka tehetségénél és munkásságánál csak egyszerűsége és takarékosága volt nagyobb. A pompát, a feltűnést nem szerette. Kanonoki díszben installációján kívül tanárai és tanítványai egyszer sem látták. Keztyűt saját állítása szerint soha életében nem viselt.

Takarékossága majdnem mesébe illő. Önmaga iránt szigorú és mértékletes, kevéssel beérő. Amily takarékos a saját vagyonával, oly takarékos, lelkiismeretes, szinte fukar a közvagyon kezelésében is. Vigyázott minden fillérre és soha fölösleges vagy éppen luxuskiadást nem csinált.

E takarékoságának gyümölcse a tanítóképző Segítő-Egyesülete, melyet úgy dédelgetett, mint egy kényes gyermeket. Megfogta tagnak ugyyszólván az intézet minden volt tanítványát, s ez egyesület az ő gondozása mellett tizenöt évi fennállás után, ma 25.000 korona alaptőkével rendelkezik.

Elmondhatjuk róla, hogy valóban a munkának és kötelességnek szentelte életét és ugyyszólván sohasem pihent.

Hazájának jó fia, egyházának hű harcosa volt. Fegyvere a szó és a toll.

Most már a szó elnémult ajkán, a fegyver kihullott kezéből. Nyugodjál kedves Igazgatóm! Jó harcot harcoltál, Isten veled. Esztergom.

Oberth Ágoston.

A gyermektanulmány és gyermeknevelés kongresszusa Boroszlóban.

1913. október 2—7-ig.

A németek nagy iskolaügyi szövetsége, a Bund für Schulreform, amely immár négy év óta áll fenn, céljává tűzte ki az iskola megretormálását gyermektanulmányi alapon s eszméinek propagálására évenként kongresszusokat rendez. E kongresszusok mindenike egy vagy két gyakorlati vagy elméleti kérdés szolgáltatában áll. Az első kongresszuson, amelyet 1911-ben Drezdában tartottak, az intelligenciamérések s a „munkaiskola“ ügyét vitatták meg. 1912-ben Münchenben már elméleti tétel, a képzés eszményi céljai volt a kongresszus tárgya. Okulva ez utóbbi kongresszus fél-sikerén, a harmadiknak tárgyául az iskolaügynek ismét egy gyakorlati kérdését, a *fiúk és a leányok együttes nevelését* vették fel s a kongresszus helyéül Boroszlót, idejéül október első hetét tűzték ki s szervezésével a kiváló pszichológust, Stern Villiam dr. boroszlói egyetemi tanárt bízták meg.

Stern professzor az ő ismeretes alaposágával s energiájával fogott a munkához. Hogy a kongresszus sikerét biztosítsa, vele kapcsolatosan kiállítás szervezett, amelynek célja volt a *fiúk és a leányok közötti lelki különbség* föltárása. Minthogy csakis exakt kísérleti anyag kiállításáról lehetett szó, azért a kiállítási anyag összegyűjtése nem volt könnyű feladat. Stern professzornak azonban sikerült a legjelesebb tudósokat nyernie meg, amivel azután nemcsak a kiállítás, hanem a kongresszus sikerét is biztosította. A sikert igyekezett azzal is elérni, hogy a kongresszus céljául kitűzte a Bund für Schulreform gyermektanulmányi osztályának megalakítását. Az érdeklődést pedig azzal fokozta, hogy a német egyetemi ifjuság pedagógiai szövetségének kongresszusát is fölvette a programba. Időrend szerint fogom a kongresszusokat ismertetni.

I. A *Bund für Schulreform* gyermektanulmányi bizottságának ülése előzte meg a kongresszust, október 2-án s 3-án. Tárgya volt ennek a bizottságnak szakosztályá váló átalakítása s a „gyermektanulmányi szakosztály“ keretében az egész Németországra, sőt a szomszédos országokra kiterjedő „közös munkálkodást“ (Arbeitsgemeinschaft) teremteni. Ezért az értekezletre meghívták Magyarországból Nagy Lászlót és Imre Sándort, Svájcból Claparède genfi

egyetemi tanárt s Oroszországból *Netsajav*-et, akik közül azonban csak a magyarok jelentek meg. Az értekezleten tényleg kimondták a szakosztály megalakítását, amelyhez való csatlakozásukat azonnal bejelentették Németország összes pedagógiai-pszichológiai laboratóriumai s intézetei s több tanítóegyesület. A közös munka első tárgya lesz az *intelligenciamérések*. Ennek a vizsgálatnak eddigi eredményeit, tovább fejlesztésének célját, módjait s eszközeit megvitatták s egyebek között elfogadták Nagy Lászlónak a gyakorlati és az elméleti feladatokra vonatkozó felfogását is.

II. *Gyermektanulmányi s gyermeknevelési kongresszus*. (Kongress für Jugendbildung und Jugendkunde.) A kongresszust október 4-én nyitották meg körülbelül 500 tag jelenlétében. Résztvettek a német tanítóegyesületek küldöttei, pedagógiai pszichológia legkiválóbb német képviselői, *Brahm* dr., *Stern* dr., *Fischer* dr., *Cohn* dr. egyetemi tanárok, *Kerschensteiner* dr. főiskolatanácsos Münchenből, továbbá *Lipmann* és *Bobertag*, a berlini alkalmazott lélektani intézet vezetői, *Bäumler* k. a., *Götze*, *Anschütz*, *Meyer*, *Wychgram*, *Ruttmann* s más kiváló pedagógusok, egyszóval a német pedagógiai világ színe-java (Meumann és Cordsen betegség miatt nem jelenhettek meg), továbbá Belgiumból *Decroly*, Oroszországból *Rumiance*, Észak-Amerikából *Hoesch-Ernst* asszony, Magyarországból *Imre*, *Weszely*, *Vértés*, *Ozorai*, *Quint* és Nagy László.

A kongresszus első tétele volt a *fiúk és a leányok közötti lelki különbségek*. E tárgy első előadója *Meumann* Ernő dr. hamburgi tanár volt, aki azonban betegsége miatt nem jelenhetvén meg, tételeit nyomtatva küldötte be, amelyekből kiemeljük a következő két pontot: „Iskolaszervezetünknek és tantervünknek, sőt egész nevelő rendszerünknek főben járó kérdése, hogy alaposan megismerjük a két nem testi-lelki sajátságát, testi és lelki fejlődésmentét.” *Meumann* ezzel a kijelentésével jelezte a kitűzött tétel kiemelő természetét. A másik főtétele pedig a kérdés megoldására irányuló vizsgálatok természetét állapítja meg: „Alapvető követelménynek látszik, hogy a kétféle oktatás és képzés számára kitűzhető céloknak *különböző minősége, de egyenlő értéke* az az elv, amelynek a két nem pszichológiai vizsgálataiban érvényesülnie kell.”

A másik előadó, *Stern* Villiam dr., boroszlói egyetemi tanár, mindenekelőtt leszögezett egy gondolatot, amelyet különben *Meumann* is hangsúlyozott: „A tényekkel kerül szembe az, aki a nemek közötti különbséget a rangkülönbség szempontjából vizsgálja, aki az egyik nem alárendelt értékéről beszél a másikkal szemben.”

Ezután a kiállított tudományos anyagból a következő főbb különbségeket állapítja meg a fiúk és a lányok pszichéje között.

1. A fiúk fejlődése egyenletesebb, a lányoké egyenetlenebb, szabálytalan vonal szerint halad. Továbbá a fiúk fejlődésének tempója gyorsabb, a lányoké lassabb.

2. A fiúk között nagyobb tehetségek vannak, de csekélyebb tehetségek is, mint a lányok között; a lányok közepes tehetségek, de köztük nagyobb ellentéteket nem találunk. Vagyis a lányok tehetség dolgában homogénebbek, a fiúk heterogénebbek.

3. A lányokat jellemzi általában nagyobb fokú *receptivitás*. Könnyebben tanulnak, mint a fiúk, de az elsajátított anyag felett kritikát nem gyakorolnak. Ezzel összefügg a lányokban tapasztalható nagyobb utánzó hajlam, ami mutatkozik a játékaikban, rajzolásaikban, sőt munkájukban is, amennyiben szeretnek mintákat másolni, feleleteikben, beszédjükben egyszerűen reprodukálni.

Ellenben a fiúkat a nagyobb fokú *produktivitás* jellemzi, ami megnyilvánul az erősebb önállóságban, eredetiségben, az újításra való törekvésben, a szintetikus elmeműködések (konstruális, tervezés, filozofálás) fejlettebb fokában.

A lányok *akarata* hajlíthatóbb, előjáróikkal szemben engedelmesebbek, szorgalmasabbak s kötelességtudóbbak.

A fiúkban ellenben jobban kifejlődik az *ellenzéki szellem*, a harciasság, a kritizáló s a satirikus hajlam.

5. A fiúk érdeklődése inkább tárgyyszerű, objektív, a lányoké személyhez kötött és szubjektív.

A fiúk jobban érdeklődnek a matematika, a lányok a természetrajz iránt. A fiúk felfogásában a természettudományokat illetőleg több a matematikai s filozófiai szellem, mint a lányokéban.

A lányok a történelemnek inkább a biográfiai vonatkozásai iránt érdeklődnek, a fiúk érdeklődésében több a jogi, politikai morális felfogás.

Az erkölcsi felfogásban is különböznek a fiúk és a lányok. A lányokban inkább a szimpatikus érzések, a részvétérzelmek fejlődnek ki, a fiúkban a szociális felfogás.

Cohn Jónás dr. egyetemi tanár volt a másik előadó, aki a saját kutatásainak módszerét s eredményeit ismertette. Cohn Freiburgban (Baden) kérdő íves módszerrel adatokat gyűjtött a koedukációs iskolákban működő tanároktól s a begyűlt feladatokat feldolgozta. Vizsgálatainak egyik legnevezetesebb eredménye, hogy a fiúkban több az érdeklődés a matematikai tárgyak iránt, a lányok-

ban a nyelvek s a nyelvi vonatkozású tárgyak iránt. A leányokban korábban fejlődik a beszélő képesség s a felnőttébb korban is nagyobb a szóbőségük.

Kempf Rudolf dr., Frankfurt a. M. a nők társadalmi, gazdasági helyzetét ismertette, kimutatta, hogy Németországban a nőknek csak fele van a háznál elfoglalva, a másik fele a gazdaságban, iparban, kereskedésekben, hivatalokban, iskolákban dolgozik. Lándzsátör a koedukáció mellett.

A felszólalók általában elismerték az eddig gyűjtött tudományos anyag alapvető értékét a fölvetett témáról, azonban nem tartották elegendőnek arra, hogy annak alapján a koedukáció kérdését eldönteni lehetne. Különösen hibáztatták, hogy a kiállítás a fiziológiai, érzékszervi működésekben s fejlődésekben fennálló különbségeket mellőzte.

Másodnap és harmadnap a kérdés pedagógiai oldalával vagyis *a nemek együttes vagy elkülönített oktatásának és nevelésének problémájával* foglalkoztak. A tétel első előadója *Wychgram* Jákob dr. igazgató volt Lübeckből. Föltétlenül a koedukáció mellett foglalt állást, a koedukáció híveitől általában hangoztatott s jól ismert érvekkel támogatván felfogását.

A másik előadó *Bäumer* Gertrud felsőbb leányiskolai tanítónő volt Berlinből. Hivatkozván a két nem között megállapított különbségekre, kifejtette alaptételét: „Föltétlenül jogosult követelménye a nevelésnek és oktatásnak, hogy alkalmazkodjék a női nem eredeti sajátosságaihoz.” A különvált oktatás mellett foglalt állást. Az együttes oktatás a közép és felső fokon csak szükségből, finánciális okokból engedhető meg.

A nagyszámú felszólalók nézete, mint előre várható volt, két felé oszlott. Az egyik párt a pszichikai tulajdonságok nivellálása végett a koedukációs iskolaberendezést pártolta, a másik fél az egyéni képzés hangsúlyozása révén a különvált oktatás mellett foglalt állást. Szavazás, döntés nem volt.

III. *A kiállítás.* Igaz ugyan, hogy a kongresszus a koedukáció ügyében nem döntött, de kétségtelen, hogy a kiállítás a maga gazdag anyagával lényegesen erősítette a differenciált oktatás híveinek álláspontját. Nagyon érdekes volna ugyan a kiállítás részletes ismertetése, de az e tudósítás szűk keretét messze meghaladná. Különben is a Stern és Cohn professzorok kivonatossan ismertetett előadásai felsoroltak néhány különbséget a két nem között, amelyeket ők a kiállítás anyagából állítottak össze, de korántsem vala-

mennyit. Azért csak azon kiállítási csoportokat említem meg, amelyek eredményei a Stern és a Cohn összefoglalásaiban említve nem voltak. Ebből az okból, de még nemzeti szempontból meg kell emlékezni a magyar tudósok kiállításáról.

Vértess Ottó József dr., az ideges gyermekek áll. iskolájának tanügyi vezetője, mint a M. Gyermektanulmányi Társaság* kísérleti osztályának titkára, vizsgálta a népiskolai tanulók, fiúk és lányok emlékezetét a Ranschburg-féle szópármódszerrel. A kiállításon grafikonokon bemutatta a fiúk és lányok emlékezetek közti különbségre vonatkozó adatait. Kitűnt ezekből, hogy a fiúk és lányok mehanikus emlékezetek között sem a reprodukció idejét, sem a megtartó képességet illetően lényeges különbség nincs, sőt 24 óra múlva a lányok jobb eredményeket mutattak a fiúknál.

Nagy László gyermekrajzokat állított ki. Részint a rajzolóképesség motivumainak, részint a fiúk és a lányok közti különbség megállapítása végett Tolnamegyében, Öcsényben és Alsónyéken rajzokat gyűjtött, hét feladatról. A rajzok lélektani csoportosításakor kitűntek a következő eredmények:

1. A lányokat jellemzi a gazdag és fejlett *esztétikai* karakter, a fiúkat a realisztikus felfogás erőteljessége és fejlettsége.

2. A fiúk komponáló képessége kevéssel magasabban áll a lányokénál; azonban a szerkesztő képesség magasabb fokai a lányoknál is közel oly mértékben fordulnak elő, mint a fiúknál.

3. Ha a szerkesztő képességben *kvantitativ*e nincs is lényeges különbség, annál élesebb és nagyobb a különbség a szerkesztő képesség *minőségét* illetően. A fiúk a mozgás, cselekvés, történés kifejezésében erősek (dynamikai fantázia), a lányok a térbeli elrendezésben (statikai fantázia típus).

IV. *Egyetemi hallgatók pedagógiai kongresszusa.* Boroszlóban körülbelül két év óta áll fenn az ottani egyetemi hallgatók „pedagógiai csapata”, amely pedagógiai előadások, vitaesték rendezésével s pedagógiai kirándulások szervezésével foglalkozott. Minthogy azonban pedagógiai csapatok más német egyetemeken is létesültek, a boroszlói német pedagógusok elhatározták, hogy a gyermektanulmányi kongresszus alkalmából kongresszusra hívják meg a csapatokat. A kongresszust 6-án és 7-én tartották, de csakhamar kitűnt, hogy a német hallgatók között két oly ellentétes irányzat van, amelynek egyesülése nem gondolható el. Az egyik irányzat a boroszlóiak képviselik, akik a pedagógiát komolyan veszik s céljuk egyetemi pedagógiai tanulmányaik kiegészítése. A másik irányzatnak „a pedagó-

gia nem cél, hanem csak eszköz“ egyéb célok elérésére. Ezek a radikálisak, akik 1. célul tűzték a középiskolai tanárok kiképzésének reformálását, 2. az iskolaügy radikális reformját, 3. az egyetemi hallgatók szabad mozgalmának s egyetértésének kivívását s 4. a középiskolák felső osztályú tanulóinak felszabadítását „az iskolai rabszolgaság alól.“ Meg akarják teremteni „az ifjúság kultuszát“ (Jugendkultur). Ez utóbbi irányzatot a freiburgiak, berliniek s a bécsiek képviselték. Jellemzi a mozgalom a németországi iskolai nevelési viszonyokat, a nálunk Magyarországon ismeretlen szigorú, merev, rendőrös disciplinát. Az ifjúság kongresszusa döntés s a tervezett egyesülés nélkül oszlott szét. *Nagy László.*

A IV. nemzetközi rajzoktatási kongresszus és kiállítás Dresdában.

Szász tanítóképzők rajztanítása.

A tanítóképző-intézetek rajztanításának célját talán a szász tanítóképzés közelítette meg leginkább. Mindvégig józan gondolkodás, egységes és következetes rendszeresség jellemzik úgy a célkitűzésében mint a tanítás fokozatainak kijelölésében. A Dresdnei Plauen és az állami tanítóképzők, valamint a pirnai tanítóképző egyaránt előkelő szintjára emelkedve megközelítőleg egységes és azonos eredménnyel látszanak fölülemelkedni más tanítóképző-intézetek rajztanítása fölé.

A tiszta körrajz, tökéletes formaismeretre való törekvés érzik ki a lelkiismeretesen összegyűjtött és tanmenetszerűen csoportosított rajzokból. Jóllehet az összes szászországi tanítóképzők képviselve voltak, gyűjteményes kiállítási formában, részletes tanmenetszerű egybeállításban és szigoruan módszeres tanulmányozásra alkalmas formában a pirnai tanítóképző-intézet mutatta be rajzait. Ennek az intézetnek rajztanára Kappeller Oberlehrer. Huszonegy táblán felragasztott rajzsorozatban volt feltüntetve egész tanítási rendszere. Ezen rendszer dokumentumai gyanánt ki volt függesztve az intézet növendékeinek ugyszólván minden rajza. Legfontosabb pedagógiai igyekezet az a törekvése, hogy ugyanazon formai egységeket minden növendék lehetőleg gyorsan és egyszerre fogja fel, gyakorolja, vagyis nem tagozódik tanítása külön a tehetségesek és a nem tehetségesek között, hanem ugyanazon egység keretében minden

növendék megtalálja a saját képességének megfelelő feladatot. Nevezetes és értékes ez főleg a tanítás kezdő éveiben, amikor a különböző képességű növendékek egységes haladásának biztosításáról van szó.

Ha a felépített tanítási rendszerét tekintjük, sok hasznos és praktikus tanítási eljárást figyelhetünk meg. Bár tanításának egy részét sem tekinthetjük előttünk ismeretlen új eljárásnak és hazai tanítóképzésünk minden tekintetben megközelítő vagy talán még nagyobb eredményeket mutathat fel egyes irányú munkálatokban: mégis őszinteséggel szólva a rendszeres, mindvégig következetes és nem kapkodó, kipróbált munkarend kiválóan figyelemreméltó. Felületes, befejezetlen rajzokat nem láthattunk. E tekintetben meglepő a tisztaságra való szoktatás és a befejezésre való törekvés, anélkül azonban, hogy gépies és geometrikus izű lenne a rajzolás.

Ha az előttünk levő tanmenetet figyelemmel kísérjük, azt a következőképpen ismertethetnők.

I. lap. Egyszerű geometriai idomok fölhasználása, színes papírból kivágott négyzet, hossz-négyyszög színes alapra való fölragasztása képezi az első feladatot. A növendékek önálló diszítési munkálatokat végeznek, amidőn e formákat vagy szegélydiszítés alakjában, vagy záródisznek, általában önálló izléssel felragasztják, emellett ugyanezen diszítményeket ecsettel foltszerűen meg is festik. A diszítményeket füzetek, jegyzetek ékítésére tényleg fel is használják. Ez egyenes vonalú idomokból készült nyomtatott betűket kockázott alapra ecsettel meg is festik, miáltal a nyomtatott betűk gyors írásához és rajzolásához hozzászoknak. Ugyanily módon járnak el a háromszögű idomokkal is. Természeti tárgyaknak stilizált alakját papírból kivágva felragasztják. Ugyanezt ismételve naturalisztikus diszítmények tervezésére nevelődnek. Éképen ellipszis és szivalakú foltok kivágását és felragasztását láthatjuk. A tervezetek közül ügyesebbek linoleumba metszetnek és könyvborító, könyvbélés és egyéb síkfelületek diszítésére ügyesen fölhasználtatnak.

Kedves foglalkozás, midőn a növendék saját monogrammját megtervezi és azt linoleumba metszve saját tárgyainak megjelölésére fölhasználja.

2. lap. Ecsettel dinnyéről foltszerű ábrázolást látunk. Nyilván a kör alak érzékeltetése a cél, mert ugyanez papírból kivágva látható, egymás mellett különböző erősségű tónusban foltszerűleg megfestve gyakorlatul szolgál. Köralakú diszítmények tervezése és linoleumban való megrögzítése itt is a következmény.

Képzetelekből holdvilágos tájképet vágnak ki papirból, benne dominans a köralakú hold. Ép így az ellipszissel. Levelekről, ellipszis alakú gyümölcsökről levont és megértett ellipszis formával hasonló módon tervezeteket és applikációkat látunk. Sematikusan még az emberi fej ábrázolását is igyekeznek ez alapon utánozni. Nem egészen indokolható módon ugyanezen fokozaton és lapon szögletes tárgy látszati elváltozás nélkül ábrázoltatik.

3. lap. Perspektivikus szemlélődések egyszerű sík alakú idomokról, figyelemmel a megvilágítási és látszati viszonyokra. A vízszintes, függélyes és ferde vonal helyzetét mint az ábrázolás kifejezőit erős megfigyelés tárgyává teszik. Egymás mögé párhuzamosan elhelyezett tollszáron a távolságban való méretes elváltozást szemléltetik. Kivágott és derékszögben összehajtott kemény papíron a síkok egymást elfödését, tehát a közelebbi és távolabbiságot szemléltetik. Levélpapíros, füzet foltszerű és vonalas ábrázolása minden helyzetben összehasonlítással a fekvő síkban levő képével. Hasábalakú dobozokon történik a begyakorlás. E sorozaton szemhatár alatti elhelyezésű tárgyakat látunk gyakoroltatni.

4. lap. Perspektivikus szemlélődések a szemhatár fölötti tárgyakról, így a ház sémája, tetőszerkezetének látszati képe, az ablak felső párkánya, mélyedése, mennyezet szögletei, eresz és tetővonalak, kémények, tornyok. Ugyanezen megfigyelések alapján nemcsak természet után, hanem képzetelekből is kapnak feladatokat a növénydek.

5. lap. Térgörbék gyakorlására alkalmas feladatok: természetes hurkok zsinemből, szijból, tekerceszett papirosból. Rojtozatot, bojtot és kötélcsomózást igen célszerű feladatokra használnak. A ruharedő tanulmányozása, színes kendők, nehéz és könnyű szövetminták után történik. Általában a vonalmenet tanulmányozására gyakran használják fel a drapériát. Színes krétával nagy térképekben rajzolnak a levegőben függő színes labdákról perspektivikus elváltozású köröket illetve ellipsziseket. Gyümölcsökről értelmes világítási tanulmányokat végeznek, szigoruan kikeresvén a világosságot és a sötétséget, majd a lokáltónust és a fényt.

6. lap. Különböző helyzetben korongok rajzolása e feladatok tárgya. A függő, vízszintes és ferde síkban lévő korongról a kör elváltozott képét, az ellipszist rajzolják. A feladat változatossá tételéről gondoskodnak, így alkalmazott feladatokra kerül a sor. Vasuti jelző tábla kör térképekkel, talicska részletek és a rokka szolgál ilyennemű feladatok begyakorlására.

7. lap. Színes forgásfelületi tárgyak rajzolása használati tárgyakról. Csészék, teáskannák teszik a mintát, pontos körrajz tanulmány után ecsettel nedvesből nedvesbe két tónusban, a világosságot és sötétséget jelezve dolgoznak. Majd tisztán ecsettel foltszerű módon. A szükséghez képest változtatják egy és ugyanazon feladaton a technikát. Gyakran megesik, hogy aquarellben kezdett munkát színes krétával folytatnak, esetleg ceruzával igazítják ki az elcsuszott rajzot.

8. lap. Első csoportban át nem látszó fényes tárgyakról rajzolnak, ilyenek: a tölcser, virágvázák, fémkorsók és fémeszközök, disztárgyak. A tanulmány célja az általános szintónus föltevése után a fények alakja és erősségének értékelése, az árnyékba vezető átmeneti tónus megértése, a saját árnyékban észlelhető reflex tanulmányozása. Fokozatot jelent a második csoportban jövő átlátszó üvegek tanulmányozása. Színes üveggömbök, hengerek és üvegburák, valamint a szappanbuborék a szép színek tanulmányozására szolgálnak.

9. lap. Sötét alapon világos fények felrakása, némi konturra jelölt rajzon, majd világos alapon sötét tónussal a fények kihagyását gyakorolják. Üvegek és vázák.

10. lap. Növények és gyümölcsök tanulmányozása következő sorrendben: *a)* a tárgy körrajza, *b)* színes foltja, *c)* a tárgy plasztikusan színes képe, *d)* stilizálása. A gyümölcs metszete és anatómiája is figyelemben részesül. A tanulmányozott növényi, vagy gyümölcsmotivumot célszerű stilizálással sokféleképpen felhasználják a használati tárgyak díszítésére.

A 11. lapon egy csomó önálló díszítmény látható, amikből a növendékek rajzbeli intelligenciájára lehet következtetni.

12. lap. Levél és virágcsoportok természet utáni foltszerű festése sematikusan, ugyanezen folthatás fölcserélt színekkel a legváltozatosabb feladatokra alkalmas. Technikai eszközök a tempera, ceruza és nagyrészt a színes kréta. A részletek tanulmányozására különös gondot fordítanak s a rajzok néha azt a hatást teszik, mintha nem az általánosból a részletre, hanem megfordítva a részletek összetevéséből az egészre jutottak volna.

13. lap. Ugyanezt tapasztalhatjuk a lepkék részleteinek gondos tanulmányozása közben. A lepke részeit értelmes, nagyarányú rajzokban tanulmányozzák, sematikus színekben festik, majd a részletek teljes ismerete után az egész lepke mintegy összetevő módon rajzoltatik meg. A lepkerészekből érdekes és szép ornamentumokat stilizálnak. Ezeket a már ismert módon díszítéssel

sokszorosítva fel is használják. Madárszárnyak, tollak egy általános tónusban jó rajzzal kísérelve tanulmányoztatnak.

14. lap. Madarak csontszerkezete érdekes tanulmányokra vezet. Geometriai egységeket fődöznek fel egy-egy madárcsontvázon, aminek szigorú szemmel tartása mellett a természetes alak sajátosságait is érvényre juttatják s amidőn ilyképen a vonaltanulmányozásban jelentékeny haladást tesznek, nem feledkeznek meg a tanár a foltszerű meglátásra vezető feladatokról sem. Ugyanazon madár csontszerkezete mellett annak kitömött példánya is ott van, a tudatosan megértett és látott valóságos formák és a látszólagos perspektivikus elváltozások megérzése szerencsésen kapcsolódnak, minek értelmes rajz a következménye. Itt is kezdetben a legkisebb részletek tanulmányozásán kezdik a növendékek. Ecsettel, színes krétával mozaikszerűen kikeresett térképekben ábrázolt feladatokon sok tanulsággal és türelemmel dolgoznak.

15. lap. Egész madár természetes színekben itt az ábrázolás célja. Az egyén karakter studiuma azáltal is fokozódik, hogy az illető állatról vagy madárról tudatosan karikatúrákat is rajzolnak. A megrajzolt madarat gyakran természeti körzetben ábrázolják, így a levegőben repülő madár köré a levegő színét festik, alája pedig azt a tájkép részletet, amely a madár természetrajzának, életének megfelel.

16. lap. Csontok, koponyák. Jól látható ezen rajzokon az a törekvés, hogy formatípusokat gyűjtenek és általában sematikus ábrázolásra törekszenek. Végig mennek az összes házi állatokon. A hasonló és különbségtévő formák és a karakterisztikus összehasonlítás igen jó módszernek bizonyul. E tanulmányokat kezdetben kitömött állatokról végzik és csak a jellemző formák ismerete után térnek a természetre, az élőállatokra.

17. lap. Az emberi alak sematikus ábrázolása a feladat célja. Kezdetben egyszerű, az emberi alak mozdulatát jellemző vonalas ábrázolásra törekszenek, elhagyván minden részletet, el a plasztikát. Különböző mozdulatokban élő ember itt a megfigyelés tárgya. Álló, járó, ülő, térdeplő mozgások jellemzése és a mindennapi élet mozgásait végző ember karakterizálása komoly studiumot jelent. Amiként az egész emberi alak mozgás tanulmányozása a cél, úgy az arckifejezés jellemző vonalainak keresése is programjuk. A komor tekintet szemben a vidám mosollyal, a nevető és síró arc tervszerűen előkészített alkalmas példákön szemléltetnek. A testrészek: mint a kéz, láb saját testükről készült öntvényekről tanulmányoztatnak, rendszerint körvonalas ábrázolással.

18. lap. Előbbi feladatok folytatásaként láthatók itt a tanulók életéből rajzok, minők ülő fiú, tanuló gyermek, talicskát toló kis gyermek, ez utóbbi színes papírból kivágva. Igen sok részletrajzot láthatunk ceruzával, szénnel, vagy színes krétával szem, orr, száj. (Az önarckép záró köve a figurális tanulmányoknak.) Jellemző, hogy a rajzok aránylag igen kicsi méretben készülnek s szemben más rajzstudiumokkal nem készítének elő a táblai rajzolásra. Aránylag igen kevés a színes fejrajz, legtöbbször kötött ceruzatechnikával dolgoznak.

19. lap. Gipszfej-rajzolás sötét papíron fehér festékkel. A világos foltokat felrakják, az árnyéktónusokat a papír színéből kihagyják. Majd fehér alapon sötét silhueteket rajzolnak ecsettel.

20. lap. Silhuetekben tájképrészleteket két-három színben papírból kivágnak és képszerű módon egybeállítanak. Ez igen ösztönző rajzgyakorlatokat azután linoleumba metszve díszítőmunkaként felhasználják. Ily módon ki-ki a saját szülőfalujának, otthonának kedves részleteit nagy gonddal tanulmányozza, nemzetének történeti vonatkozású építészeti emlékeit szeretettel gyűjti és megőrzi.

21. lap. Kis méretű tájképek, épületrészletek, fa- és lombtanulmányok, utcarészletek nagyszámú rajza értelmese megfigyelésről tanuskodik.

Meg kell emlékeznünk még az ugyanezen teremben kiállított szász tanítóképzők óriási illusztratív rajzairól, amelyek a természetrajzi, fizikai, geográfiai tudnivalók szemléltetésére sematikus módon készültek. E rajzok színes krétával készültek. Eféle feladatok: különböző halak formáinak összehasonlítása, a hal csontváza, a béka kifejlődésének ábrázolása, a ló csontszerkezete, a macska, madár csontváza, a virág beporzósítása rovarok útján, a hintázó gyermekek és az emeltyű szerkezete.

A szász tanítóképzők egységes tanterve, fokozatos egymásutánja a feladatoknak és a tanár és tanítvány részéről tapasztalható munkaszeretet együttesen biztosítja ez iskolákban a művészeti oktatás fejlődését. Bár az összes szász tanítóképző-intézetek egyazon irányt képviselik, mégis jelentékeny különbség mutatható ki az egyes intézetek tanulmányi eredményében. Így a weimari tanítóképző-intézet jóllehet nagyon sok értékes rajzot állított ki, igen sok mintázatban, kézimunkában és rajzban tájképben és olajfestményben kiállításszerű módon mutatta be növendékeinek készülségét, mégsem volt látható az egységes munkarend vezető gerince, a methodikai fokozat az anyagfeldolgozásban.

Éber Sándor.

Egy decennium.

A szépsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző-intézet tanárkara és ifjusága f. évi október hó 26-án háziünnepség keretében ünnepelte Pálmai Lenke igazgató igazgatói minőségének tiz éves évfordulóját. Pálmai Lenke a tanítóképző-intézeti igazgatók között egyike a legkiválóbbaknak, kinek önzetlen és sikeres munkássága nemcsak tanártársai és növendékei szeretetét és megbecsülését, hanem a helyi társadalom és felettes hatóság elismerését is teljes mértékben kivívta.

Tiz év nem sok idő, de éppen elegendő arra, hogy céltudatos és kitartó munkássággal látható eredményeket mutasson föl. Mikor Szépsiszentgyörgyre igazgatóvá kinevezték, a tanítónőképző a város végén több tagból álló nemesi kuria düledező viskóiban volt elhelyezve, s ma már modern, hatalmas palotában, a viszonyokhoz mért leg-tökéletesebb és legteljesebb felszereléssel végzi nagyfontosságú nemzeti kulturmunkáját. Hogy az intézet gazdag felszereléssel rendelkezik, talán egyedül Pálmainak az érdeme, mert ha valami tantárgynál valamire multhatatlan szükség volt s a miniszterium költség híján azt nem engedélyezte, az még nem jelentette azt, hogy a szükséges eszköz nem is lesz meg; annak meg kellett lenni, hogy a tanítás ne szenvedjen. Pálmai Lenke tanítványainak mindenkor szerető gondos édes anyja, ki mellettük van szerető szívének melegével, tanácsával, szükségszerűen szigorával is.

A tanártestület és tanuló ifjuság a 10 éves évforduló alkalmából meglepetésszerűen ünnepelte szeretett igazgatóját s az ünnepségen részt vett a megye tanfelügyelője is. A tanárkar részéről Kardhordó László, legidősebb tanár üdvözölte az ünnepeltet s jelentette, hogy a tanártestület Pálmai nevére egy 2500 koronás alapítványt létesít az intézet növendékeinek jutalmazására Ennek első részleteül 650 K-át azonnal letétbe is helyeznek. A tanárkari üdvözlés után az ifjuság üdvözlése következett. Végül a kir. tanfelügyelő méltatta szép beszédben a 10 éves érdemekben gazdag munkásságon

A középiskolai tanárok III. kongresszusa.

Az ország legnagyobb tanártestülete, a középiskolai tanárság, mint mult számunkban már előre jeleztük, az új nyugdíjtörvénnyel elvett harminc éves szolgálat és a státuszrendezés teljes végrehajtása érdekében állandó agitációt fejt ki. Ennek egyik jelentőségteljes mozzanata volt a folyó hó 15-én tartott harmadik tanárkongresszus is, melyre a vidékről igen nagy számmal sereglettek föl a tanárok Budapestre, a budapestiek pedig teljes számmal megjelentek azon. Közel ezer tanár szorongott a Sándor-utcai régi képviselőház nagytermében 15-én reggel 9 órakor, a kongresszus megnyitásakor. A hangulat izzó, de komoly és méltóságteljes volt és nem is zavarta meg semmi sem a sérelmek minél előbbi orvoslására vonatkozó egyértelmű kívánságok nyomatékos hangoztatását.

A kongresszus előkészítőbizottságának kérelmére Jankovich Béla dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter Boncz Ödön dr. miniszteri tanácsossal képviseltette magát, jelét adván ezzel is, hogy a tanárság ügyei iránt mindenkor állandó meleg érdeklődést tanúsít. Képviseltette magát a kongresszuson Az Állami Tisztviselők Országos Egyesülete is, melynek nevében Andor Endre dr. miniszteri osztálytanácsos biztosította a tanárságot az állami tisztviselők teljes erkölcsi támogatásáról. A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületét Quint József főtitkár, Dékány Mihály szerkesztő és dr. Novy Ferenc kartársaink képviselték, kik már a 14-iki előértekezleten is megjelentek. Ott voltak továbbá a Kereskedelmi Iskolai Tanárok Orsz. Egyesületének, a Polgári Iskolai Tanárok Egyesületének, a Magyarországi Tanítók Orsz. Egyesületének a kiküldöttei.

A kongresszus elnökéül Négyessy László dr. egyetemi tanárt, a Középiskolai Tanárok Orsz. Egyesületének elnökét választották meg, ki megnyitó beszédében erősen hangsúlyozta, hogy a tanárság nem új követelésekkel áll most elő, hanem csak a régi sérelmek orvoslását kívánja s éppen ezért a tanárság szigorúan ragaszkodik jogaihoz s reméli, hogy nemsokára bekövetkezik az idő, mikor ezeket el is fogják ismerni az illetékes tényezők.

A kongresszus, mint mult számunkban jeleztük, három kérdéssel foglalkozott:

a) *Az új nyugdíjtörvény módosítása.* E kérdésnek előadója Schmidt Márton középiskolai tanár volt. A kérdést hosszabb beszédben boncolta s kimutatta, hogy a középiskolai tanárságnak 70

százaléka nem fogadta el az új nyugdíjtörvény rendelkezéseit, ezzel is bizonyítván, hogy a 35 éves szolgálattal nyújtott előnyök egyáltalában nem aequivalensek a megnyújtott szolgálati idővel, amint az teljesen lehetetlen is, hogy a szolgálati idő megnyújtását, a hosszabb szolgálattal elfogyasztott vagy tönkretett életenergiát pénzértékkel lehetne szembállítani. Határozati javaslata, melyet a kongresszus változatlanul egyhangulag elfogadott, a következő:

I. Határozati javaslat a nyugdíjügyben.

A III. országos középiskolai kongresszus ismétli a szolgálati idő kérdésében régebbi kongresszuson kifejezésre jutott érveket és megállapítja azt a tényt, hogy az állami középiskolák, a királyi katolikus főgimnáziumok, felsőbb leányiskolák és felső kereskedelmi iskolák tanárainak túlnyomó többsége nem fogadta el az új nyugdíjtörvény ama rendelkezését, mely szerint harmincöt évi szolgálat elvállalásával igényt tarthat az állam összes tisztviselőinek megadott lakbérnyugdíjra: kéri a harminc évi szolgálat visszaállítását és az új nyugdíjtörvény összes kedvezményeinek a tanárookra való kiterjesztését.

A kongresszus kéri továbbá, hogy az új nyugdíjtörvény kedvezményei a harminc évi szolgálat fenntartása mellett terjesztessenek ki a felekezeti, községi és minden más fajú középiskolában működő tanárookra, özvegyeikre és árvaikra is: kéri, hogy a nyugdíjjárulék befizetése tekintetében ezek a tanárok ugyanabban az elbírálásban részesüljenek, mint az államnál alkalmazottak, hogy így akármilyen fajú középiskolából akármely más fajú középiskolába való átlépés a bárhol eltöltött szolgálati idő teljes beszámításával lehető legyen.

b) A státuszrendezés ügyét Bartha József dr. adta elő. Legelőször is hangsúlyozta, hogy a tanárság *most semmiféle fizetésjavítást nem kér*, hanem tisztán az igazságos megharmadolást szorgalmazza. Mert bár a tanárság más szolgálati ágak előmentelével szemben határozott hátrányban van, a mostani megharmadolásnak nevezett szétosztás még ezt az előmenetelt is teljesen megrontja azzal, hogy az igazgatók és tanárok összesített létszámát veszi alapul a szétosztásra, továbbá hogy nem a mindenkori létszámot harmadolják meg. Ennek a következménye, hogy az egyenlő megharmadolás helyett az 1913. év elején:

Az állami középiskoláknál az V. díjosztályban van 3 főigazgató (20%) és 12 főigazgató a VI-ban (80%); 29 igazgató a VI-ban (35%); 53 a VII-ben (63%). A tanárok közül a VII-ben van 300,

ami az igazgatók és tanárok egyesített létszámának 25% -a, a tiszta tanári létszámnak pedig csak 22% -a, a VII-ban van 335 tanár, mely az egyesített létszámnak 28% -a, a tiszta tanári létszámnak 29% -a; a IX-ban 529 tanár s ez 47% , illetőleg 49% . Ehhez nagyon hasonló szétosztással vannak beosztva az egyes fizetési osztályokba a kir. katolikus gimnáziumok, a felsőbb leányiskolák s a középkereskedelmi iskolák tanárai is.

Hozzátehetjük: a tanítóképző tanárok beosztása is ilyen aránytalan, (lásd: Magyar Tanítóképző 1913. évi harmadik füzetének 121. oldalát), sőt egyes részletekben még aránytalanabb is; mert nálunk V. díjosztályos javadalmazás ez időszertint egyáltalában nincs, ellenben rendes tanári teendőket ellátó segédtanári- és megbízott tanári szolgálat (= helyettes tanári szolgálat), mint fizetés-megtakarító intézmény még mindig alkalmazásban van.

II. Határozati javaslat a státuszrendezés ügyében.

A III. középisk. tanári kongresszus, mint a magyar középiskolai tanárság egyetemes képviselője, egyhangulag és határozottan kéri:

1. a középiskolák, felsőbb leányiskolák és felső kereskedelmi iskolák rendes tanárainak, az igazgatók nélkül vett mindenkori létszám alapján, a IX., VIII. és VII. fizetési osztályokban évről-évre egyenlő arányban való megharmadolását, — ugyszintén ennek megfelelően az igazgatóknak és a gyakorló főgimnázium tanárainak a VII. és VI., a főigazgatóknak a VI. és V., a tornatanároknak a X., IX. és VIII. fizetési osztályokba való arányos sorolását s a helyettes tanárok díjazásának és szolgálati idejük beszámításának méltányosabb rendezését.

2. Kéri a más középiskoláktól állami szolgálatba átvett tanárok illetményeinek összes szolgálati éveik alapján kiszabott s oly fizetés-jellegű személyi pótlékkal való kiegészítését, mely csak a törvényes fizetési maximum elérésekor legyen fokozatosan megszüntethető.

c) A kongresszus utolsó pontjait egy *Egyetemes tanügyi kongresszus és Oktató szövetség* kérdésének a megvitatása képezte. Az egyetemes Oktató szövetségnek hivatása lenne a magyar kultúra mindenrendű munkásait egy egységes szervezetbe tömöríteni, hogy így a folytonos és egymáshoz kapcsolódó különböző iskolák egymás érdekeit figyelembe vevő, egységesen dolgozó munkás hadsereget létesítsenek.

Hogy ezen eszme testté válásából, mily kimondhatatlan haszna lenne közoktatásügyünknek, csak arra kell gondolnunk, hogy most

a népiskola semmi tekintettel sincs a középiskolára, pedig a középiskola a népiskolából kapja növendékeit, a középiskola pedig nincs figyelemmel arra, hogy negyedik osztályát egész raj hagyja el és megy különböző szakiskolákba. Ha a különböző iskolafajok egymás munkásságára figyelemmel oldják meg saját feladataikat, akkor nemcsak megkönnyítik egymásnak a munkáját, de az általános műveltséget is behatóbban szolgálják.

A kérdés kongresszusi előadója Náday Pál dr. volt, ki a következő határozati javaslatot terjesztette elő.

III. Határozati javaslat az egyetemes tanügyi kongresszus ügyében.

A Középiskolai Tanári Kongresszus szükségesnek tartja az iskolai oktatószemélyzetben az erkölcsi és anyagi összetartás megerősítését, egy magyar nemzeti művelődési program alapelveinek kidolgozását, a köznevelés egész területén a reformok előkészítését, evégre a III. egyetemes tanügyi kongresszusnak a közel jövőben való egybehívását és ily kongresszusok intézményes biztosítását; az erre vonatkozó tárgyalások megindítására bizottságot küld ki.

A javaslat elfogadása után a középiskolai tanárok közül Kalmár Elek, Imre Sándort, Endrey Ákost, Dénes Lajost, Krenner Miklóst és Náday Pál dr.-t küldötte ki a kongresszus a létesítendő Orsz. Egyetemes Tanügyi Szövetségbe. Egyben elhatározta a kongresszus, hogy az egyéb oktató szervezeteket is megkeresi, hogy az Egyetemes Tanügyi Szövetségbe tagokat küldjenek ki.

Végül a kongresszus hat tagú bizottságot választott, amelynek kötelessége lesz, hogy a határozati javaslatokat az indokolásokkal együtt a vall. és közoktatásügyi miniszternek és a miniszterelnöknek nyújtsa át és eljárásáról december végéig számoljon be.

*

E kongresszussal kapcsolatban fel kell említenünk, hogy Egyesületünk a kongresszus két első pontjának a tárgyával, az új nyugdíj sévelmeivel és a státuszrendezéssel (a mindenkori létszám teljes megharmadolásával) ez év márciusi választmányi ülésén foglalkozott, amikor Dékány Mihály kartársunknak „Az új nyugdíjtörvény és a tanárság helyzeté”-ről szóló előadása kapcsán, annak közlőnyünk harmadik füzetének 128. oldalán található indítványait elfogadván, a két kérdés rendezése ügyében azonnal memorandum járult a vall. és közoktatásügyi miniszterhez.

Egyesületünk tehát *a maga* hatáskörében már eljárt ezekben a kérdésekben s ezután is napirenden fogja őket tartani mindaddig, míg csak a javítás be nem következik. Így ha a jövő évi jubiláris közgyűlésünkig a kérdések nem nyernének még kielégítő orvoslást, e közgyűlésünk is bizonyára foglalkozni fog velük és ismételten szorgalmazni fogja a tanárságot érintő eme két fontos kérdésnek, épen a tanítás-nevelés nyugodtságának a biztosítása érdekében való mielőbbi kielégítő rendezését.

Irodalom.

Uj népiskolai tankönyvek.

Örvendetes jelenség, hogy a tanítóképzői tanárság, melynek tekintete természetszerűleg mindjobban a népiskola szellemi szükséglete felé kezd irányulni, a népiskolai tankönyvirodalom művelését is munkálatai közé veszi. Ez irodalom elsőrangú fontossága nem kétséges. Egyik tere ez a methodikai elveknek a szakismertekbe való bevitelére s ekként a tanítóképző hatásának további biztosítására. A népiskolai jó tankönyv megköveteli szerzőjétől — hogy egyéb kiváncságnak ne említettessék — a magasabb methodikai elvektől fegyelmezett elmét, derült kedélyt, nagy gyermekismeretet s művészi megnyilatkozó képességet. A tanítóképzői tanárság erre hivatottságánál fogva joggal törekedhetik. Ezt a törekvést látjuk országunk különböző gócpontjaiban, a kolozsvári mellett a budapesti és sárospatakiakban érvényesülni. S a követelmények finom megértésével találkozunk, mikor az elmélet képviselői a gyakorlat mestereivel szerzőkként társulnak.

Népiskolai olvasókönyveket (a II., III., IV. és V—VI. oszt. számára) irtak illetőleg dolgoztak át: *Farkas Sándor* és *Urhegyi Alajos*, mert *Gáspár János* szerkezeti elveit a népiskolai olvasókönyvre nézve még ma is helytállóknak ismerik el; jelesen az emberi és természeti élet minden ágából gyűjtött értékes anyagnak változatos csoportosításban való elhelyezését a koncentrációknak minél könnyebb keresztülvitelére, illetőleg a különböző tanulmányi ágaknak kiegészítésére és mélyítésére. Nem *keretes* olvasókönyvek ezek cicerone-gyermekek vezetésével, hanem *gyűjteményes* szer-

kezetűek. Céljuk végeredményében a komolyabb olvasás megkedveltetése a népiskolában. Alakjuk fokozatosan betartja a hozzá vezető utat: az alsóbb osztályúakban többségben vannak a *cselekvényes* formájúak, a felsőbbekben a leíró (értekező) alakúak; tartalmilag az erkölcsi s különösen a hazafias kedélyt képzőek (prózaiaiak úgy mint versesek) változatos sorrendben az értelemre hatóakkal; mindegyik gondosan megválogatva irodalmi színvonalon, szabatos magyarsággal. — Tanítóságunk megértette a könyv intenciót, mert már rövid időn belül a második kiadást készíti elő az egyetemi nyomda.

Magyar alkotmánytant irtak a népiskolák számára *dr. Buza László*, egyet. m. tanár, jogakadémiai tanár és *Hodossy Béla* tanítóképzői igazgató a Sárospatakon megjelenő Népiskolai könyvtár XVIII. köteteként. A könyv szerkezeti beosztásában a tantervi követelményekhez simultan felhasználja a növendékeknek már szerzett földrajzi és történeti ismereteit s úgy jut a közigazgatási és magánjogon át az alkotmányjoghoz. Feldolgozásában többnyire az indokolásból (a létező rendszer elgondolt ellentétességéből) indul ki, ami az anyag helyes ismeretére vezet, másrészt a törvényes rend szükségszerűségének belátására s így törvénytiszteletre képesíti a tanulót. Függelékül hatásának fontosságára való tekintettel az új választói törvényt is hozza. Szerzői elvük világos: az alkotmánytan, mint népiskolai tankönyv főleg eredménytár, mely ekként csak folyománya lehet az életbe beállított lelkes tanításnak.

—y.

Beküldött könyvek.

A *Magyar könyvtárban* ujabban a következő művek jelentek meg: **Pekár Gyula új novellái.** Ára 60 fillér. — **Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esete.** Fordította Benedek Marcell. Ára 60 fillér. — **A «Don Carlos» magyarul.** Ára 90 fillér. Megrendelhetők Lempel R. kiadó cégnél (Budapest, Andrásy-ut), vagy bármely könyvkereskedésben.

Egyesületi élet.

A választmány keretében tervezett gyakorlati didaktikai szakosztályról.

Midőn Egyesületünk ez évi munkálkodását — az első választmányi ülésen elhangzott elnöki megnyitó — ezt a kérdést s éppen a szakfelügyelő úr szives vállalkozásával kapcsolatban örömmel felvetette, csupán csak előleges h iradással óhajtott szolgálni, hogy tudniillik Egyesületünk az ő tág munkakörének intenzívebb munkálására egy reményt keltő újabb szervvel gyarapodhatik. Nem is történt ebben a kérdésben akkor más, mint a választmány ezt — minden — talán akadályozó észrevétel nélkül tudomásul vette, azon utógondolattal, hogy az elnökség céljai szerint e kérdés programmot alkotó elemzése egy közelebbi választmányi ülés feladata leendő-, s még az ülés jegyzőkönyve sem kísérté a kérdést semmiféle kommentárral.

Annál több kommentárt hallottam azóta ez ügyben az egyes bizalmas beszélgetések, kritikák köréből, amelyekhez képest most már magamnak is szükséges kommentálnom, amit ott felvetettem.

1. Az igaz, hogy egy hasonló irányú szakosztálya a választmánynak már ezelőtt két évvel létre jött volna. Az is igaz, hogy ez a szakosztály azóta meg sem alakult, tehát nem is dolgozott, pedig elnöke is ki volt jelölve. Lehet, hogy ebben az Egyesület elnöke is hibás, hogy nem izgatta őket megalakulásra, de az is igaz, hogy vagy a más irányú elfoglaltság vagy a céloknak egyénenként más irányú felfogása embriójában felejtette a szakosztályt.

Egymás szemére ne vessünk semmit! Bizonyosan biztosabb alapon indulna az általam szóba hozott szakosztály, ha meghányavetve a célokat, válogatva az eszközöket — egységes felfogással kezdene, amely esetben munkásaiban teljesen azonos lehetne az előbb említett régi, de munkához sem fogott szakosztállyal. Mennyiben derogálhat az újabb fejlemény ezek alapján ama régebb, de csak papíron megalakult szakosztálynak!? Mikor itt, a munka és siker a fő! Ha a választmány ilyen irányban tárgyalni fog, avagy közgyűlés elé visszük a kérdést, akkor is csak egy lehet a próba: tudniillik az akkori általánosságok helyett világos, határozott, konkrét cél megállapítása s rá a tett, a cselekedet.

2. Egy másik vélemény ez. Hova lesz a *szabad egyesület*, ha annak választmányi munkásságában a kir. szakfelügyelő is intézkedőleg, irányítólag bele szól. Egészen jogos megjegyzés volna, ha szorosán vett státuserdekek szakosztályáról volna szó, így azonban, midőn gyakorlati didaktikánk tovább fejlesztéséről van szó, ami nem státuserdek, de mégis másnemű, de szintén általános státuserdek, elképzelhetetlen, hogy mi módon zavarhatná egyesületünk szabad jellegét, annyival is inkább, mert az elnökség jurisdictiója alá tartoznék.

3. Naiv megjegyzés — mondhatom — az, hogy amugy is pedagógiai célú egyesületbe miként fér bele egy külön pedagógiai szakosztály, hisz a kettő azonos célú! Külön címeikkel ugyanaz! Csak szószaporítás! Egyesületünk igenis pedagógiai célú s ehhez nem is volt soha hűtlen. De miközben az egész a tanárok személyi és testületi érdekeire is időt, gondot fordít, egy ilyen szakosztály csakis a didakszissal foglalkoznék állandóan. Distingváljunk!

Ha pedagógiai elvek nagyhangú kitételeiről van szó, ez az ország a pedagógia magas színvonalán áll. Ha végrehajtásról, okos próbákról — ugy kevésbé. Megvannak a magunk külön utjai, érezzük, tudjuk külön feladatainkat, mert azokat keressük is. S most készülődéseink első perceiben ilyen okadatolatlan megjegyzésekre ejtsük el esetleg termékeny vállalkozásunkat! Tessék hozzá szólni!

A faraó halálra ítélte a gyermeket — az anya méhében. E kérdéssel szabad-e nekünk így tenni?! Várjuk meg legalább, hogy mily keretben, mily céllal, mily eszközökkel óhajt e szakosztály megalakulni. Addig szavunk nem lehet ellene, csupán mellette. Az ily megjegyzések ellenben csak arra valók lehetnek, hogy akiknek kedvük van, azt is elrontsuk, pedig kézen kell tartani, aki dolgozni akar, sorainkból is; annál inkább azt, aki sorainkat már elhagyta, nem tukmálja magát, de velünk szívesen dolgoznék, pedig enélkül is megélné.

Én higgadtan csak így tudom megítélni a dolgot. Ilyen szempontú s bármily eredményű megvitatásra fel is kérem tagtársaimat, annál inkább, mert a választmány és a közgyűlés annak alapján annál könnyebben el tudja intézni a dolog meritumát.

Dr. Baló József.
elnök.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1913. évi november 8-án tartott rendes választmányi ülésén.

Jelen vannak Baló József dr. elnöklete alatt: Scherer Sándor szakfelügyelő, Somogyi Géza, Szöllősi István, Wagner János, Harnos Sándor dr., Hegedűs János, Dékány Mihály, Málnai Mihály, Quint József, Novy Ferenc dr., Sándor Domokos, Pataki Vilmos és Fuchsné Eitner Milla.

1. *Elnök* szívélyes szavakkal üdvözli a megjelenteket s megnyitja a mai választmányi ülést.

Szomorodott szívvel megemlékezik *Guzsvenitz Vilmosról*, egyesületünk alelnökéről, az esztergomi érseki tanítóképző érdemes igazgatójáról, aki munkaerejének javakorában váratlanul elhunyt. Benne nemcsak a jó barátot veszítettük el, hanem egy tartalmas egyéniség dőlt ki a küzdők sorából, aki benső szövetségben állott az egyesületünkkel. Mikor egyesületünket a r. kath. kartársak útján a szétválás veszedelme fenyegette, ő mint lelkes hívünk kitartott a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesülete mellett s példájával odahatott, hogy egyesületünknek a kath. táborból kikerülő értékes munkaerőt nem kellett nélkülöznie.

Mély megilletődéssel vett egyesületünk tudomást alelnökének elhunytáról, szeretetének s nagyrabecsülésének jeléül koszorut helyezett ravatalára, részvétét sürgönyileg kifejezte, emlékéit jegyzőkönyvileg megörökíti s annak kivonatát megküldi az esztergomi érseki tanítóképző igazgatóságának.

Dékány szerkesztő jelenti, hogy közlönyünk legközelebbi számában megleghangu nekrolog fog megjeleni az elköltözőtről.

2. *Elnök* a jubiláris közgyűlés kiállításának programját adja elő, (mely részletesen megjelent közlönyünkben) ez ugyan még nem teljesen megállapodott tervezet, hanem inkább fővonásokban mutatja be azon elveket, amelyeknek érvényesülniök kell, midőn tanítóképzésünk 25 éves padagógiai és didaktikai haladását bemutatjuk.

Elnök sürgős munkára kéri fel az egyesület tagjait, hogy a decemberben tartandó választmányi ülésen már tájékozódni lehessen, hogy az egyes intézetek mi módon óhajtanak résztvenni a kiállításon.

A választmány köszönetet mond az elnöknek ezen körültekintő figyelemmel egybeállított tervezetért. *Dékány* a tervezet elfogadását javasolja, amelyben örömmel látja a tanítóképzés minden fázisát,

benne az általános keretek már meg vannak jelölve, ezeket majd kiegészíti a most következő részlet munka.

A választmány hozzájárul elnök indítványaihoz.

3. Elnök felkéri *Szöllősi István* c. igazgatót „Magyar tanulások a svájci tanítóképzésből“ című felolvasásának megtartására.

Szöllősi István állami támogatás mellett beutazta Svájcot s ott az összes tanügyi intézményeket tanulmányozva gazdag tapasztalatokkal tért haza, amelyekről egy igen tartalmas cikkben beszámol. A sok érdekes megfigyelés mindvégig lekötötte a hallgatóság figyelmét s azon önérzetes meggyőződést érlelte, hogy a mi tanítóképzésünk gyakorlati kiképzésének rendszere határozottan tökéletesebb a svájcínál.

Előadó több figyelemre méltó indítvánnyal zárta le beszámóját, amelyek a cikk keretén belől, részletesen meg fognak jelenni közlönyünkben (januártól kezdve).

Elnök a választmány nevében hálás köszönetet mond ezen élvezetes formában előadott s tapasztalatokban gazdag felolvasásért. A külföldi viszonyok megismerése saját munkánk megbecsülésére vezetnek s azon törekvést érlelik meg bennünk, hogy az ott látott értékes megfigyeléseket saját viszonyainkhoz alkalmazva, a gyakorlatban megvalósítsuk.

Ezen tanulmány alkalmas arra, hogy az olvasóban gondolatokat ébresszen. Az elhangzott indítványok nekünk is kívánságaink, legfőljebb árnyalati eltérések fordulnak elő a részletekben, a legtöbb közülök pedig az előkészület oly stádiumában vannak, hogy legközelebb nyilvánosság elé kerülnek.

Elnök indítványozza, hogy előadó irányában érzett elismerésünket jegyzőkönyvbe iktassuk.

Somogyi Géza mindig lelkes hive volt a svájci közoktatásnak, amelynek szerves kapcsolata legbiztosabb alapja a demokratikus jellegű tanügynek. A mi rendszerünk még az „Organisations Entwurf“ alatt sinlődik és „Beamter“-eket nevel. Kívánatos, hogy ezen kapcsolatos szervezet az illetékes körök figyelmébe ajánltassék, különösen most, midőn közoktatásügyünk reformtervek előtt áll. Kívánja, hogy az elhangzott előadás ne legyen kiáltó szó a pusztaiban, hanem jusson el az illetékes körökhöz.

Sándor Domokos az előadás folyamán meghatottsággal hallotta megemlíteni régi barátjának Gyertyánffy Istvánnak nevét, az ő nevében köszöni e megemlékezést.

Elnök biztosítja a felszólalót, hogy Gyertyánffy és Sándor

Domokos nincsenek elfelejtve, mert az ő munkásságuk példája a most küzdőknek erőt ad a tovább haladásban.

(Elnök eltávozván, a gyűlés további vezetésére *Wagner János* alelnököt kéri fel.)

4. *Quint* főtitkár előadja jelentését.

A mult ülésből kifolyólag felterjesztés intéztetett a magas minisztériumhoz a külföldi tanulmányutak beszámolóinak nyomda költségeinek fedezésére szükségelt 1000 K engedélyezése iránt.

5. Főtitkár a következő egyleti tagok kimaradását jelenti: 1. Rucsinszky Lajos paedagógiumi tanár, 2. Mágócsy György szarvasi tanár, 3. Zombori Gyula f. tanár megszűntek egyesületünk tagjai lenni.

Sajnálattal tudomásul szolgál.

Következő uj tagok jelentették be az egyesületbe való belépésüket: 1. Wajdics Károly kassai zenetanár, 2. Mezey József gyak. isk. tanár és 3. Stepankó Albert a II. ker. áll. tanítónőképző tanára.

A választmány e jelentést örömmel veszi tudomásul.

6. Főtitkár a tankönyvbírálásra ajánlott tagok névsorának összeállítását hozza szóba, melyre vonatkozólag a magas miniszterium a mult juniusban fölküldött jegyzék kiegészítését kéri.

Dékány indítványozza, hogy a választmány hatalmazza fel az elnökséget ezen névjegyzék összeállítására. Az elnökség szerezzen információt, hogy a fölöttes hatóság mily szempontokra helyez súlyt e névjegyzék összeállításánál s ezeknek figyelembe vételével állítsa össze a névsort Azonban kívánatos, hogy a képezdei tankönyvek bírálói képezdei tanárok legyenek.

A választmány *Dékány* indítványához hozzájárul s a felterjesztendő névjegyzék összeállítását az elnökségre bizza.

Főtitkár jelenti.

Schönwiesner János temesvári gyak. isk. tanár ügyének tanulmányozása egy képezdei gyakorló iskolai tanárra bizatik, ki mint ez ügy referense, a jövő választmányi gyűlésen fogja azt megismertetni.

Brunovszky Rezső losonczai kép. igazgató soraival felkereste az egyesületet az iránt, hogy képezdei tanár, annak megkérdezése nélkül ne helyeztessék át. Minthogy az elnök, aki ez ügyet alaposabban ismeri, nincs jelen, e kérdés tárgyalása a következő gyűlésre halasztatik.

Wagner János alelnök előadja a *sárospataki tanítóképző*

tanári karának a természettan-kémia tanításának intenzívebbé tétele tárgyában beküldött tervezetét.

Nevezett tervezet a tanórák szaporításával, kirándulások és egy játék-délután felhasználásával óhajtja intenzívebbé tenni a természettan-kémia tanítását.

Wagner János az óraszám emelését nem tartja lehetségesnek, ezen szempontból a javaslat nem tárgyalható.

Dékány. Az óraszámemelés kérdésének a tárgyalásába nem mehet bele a választmány, mert ez tantervi kérdés, s a tantervkibocsátás után ily rövid idő múlva az egész tantervet megbolygató módosítás még nem lehet időszerű, de nincs is meg az ehhez szükséges elegendő tapasztalat.

Szöllősi indítványozza: Mondja ki a választmány, hogy a jelenlegi négy évi szervezetben nem látja lehetségesnek az óraszámnak bármely körben való szaporítását.

Több tárgy nem lévén, a gyűlés véget ért.

Dr. Baló József
elnök.

K. m. f.

Jegyezte:

Fuchsné Eitner Milla.

Vegyesek.

Az írásolvasás megtanítása 30 nap alatt. Weisz Samu csornai izr. hitközségi tanító az írás-olvasás megtanítására egy módszert eszelt ki, amellyel, saját állítása szerint, 30 nap alatt képes a népiskolai tanulót az írás-olvasás nehéz mesterségére megtanítani. Módszerét szélesebb körben óhajtván megismertetni, ennek érdekében a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz fordult. Mivel kérelmét a vármegye tanfelügyelője is támogatta, a a miniszterium megengedte, hogy Weisz módszerét a budapesti VI. ker. állami tanítónőképző-intézetben bemutassa. A bemutatáson jelen volt Mosdossy Imre székesfővárosi és dr. Petri Mór pestmegyei kir. tanfelügyelő, Scherer Sándor tanítóképző-intézeti szakfelügyelő, dr. Gokler Lajos fővárosi, Quint József I. ker. áll. tanítóképző tanár, a b. VI. ker. tanítónőképző igazgatója, tanárkara és a III—IV. éves növendékei. A bemutatott módszer részletes ismertetésébe és elemző kritikájába itt nem bocsájtkozunk; azt azonban épen a napilapokban megjelent s erősen színezett hirdással szemben ki kell jelentenünk, hogy a bemutatott módszer

egyáltalában nem elégítette ki a jelenlevőket, mert nemcsak hogy a népiskolai utasításra semmi tekintetben sincs figyelemmel, hanem az eljárás úgy lélektanilag, mint didaktikailag indokolatlan. Weisz újnak mondott, de valójában a Gabel-féle módszerhez nagyon hasonló eljárásban a tanítói lelkesedés és a kutatás a legértékesebb elem. Látszik, hogy Weisz buzgó és törekvő tanító, de hogy módszerével az általa állított eredményt képes elérni, arról a bemutatásra fordított 4 órai idő alatt a hallgatóságot nem tudta meggyőzni.

A nem állami tanítóképző-intézeti tanárok községi adója. Az 1886. évi XXII. t.-c. 138-ik szakasza szerint: «Az állam hivatalnokai, a katonatisztek, honvédtisztek, a törvényhatósági tisztviselők és hivatalnokok, a néptanítók és kis és nagyközségekben a kör- illetve a községi jegyzők, hivatalaik után járó fizetéseikből illetőleg nyugdíjaikból községi adót nem fizetnek.» Mert az itt felsorolt kategóriák közt a tanítóképzői tanár említve nincs, kivetették reá a községi adót, amely némely helyen az egyenes állami adónál is nagyobb volt.

A «Pénzügyi Közlöny» 1882. évi 24-ik számában véletlenül megtaláltuk a pénzügyminiszternek ugyanazon évi 23.268 számú rendeletét, mely a hadmentességi adó függő kérdései ötletéből a «néptanító» fogalmát megállapította. Ezen törvényt magyarázat szerint: *néptanító az, aki elemi népiskolában, polgári iskolában, tanítóképzőben tanít* (1868. évi XXXVIII. t.-c. 8-ik §.).

Ezen törvényt magyarázat alapján Kassa szab. kir. város tanácsa 15.299/1913. számú határozatával a folyó évtől kezdődőleg a községi terhektől nemcsak mentesített, hanem a közadók kezeléséről szóló 1909. évi XI. t.-c. 7. §-ának rendelkezései értelmében az 1908—1912. évekre befizetett községi adómat is visszatértette.

Vegyük nem állami tanártársaim ezen híradást szívesen.

Hegedűs János.

Normál rajztanmenet. Az orsz. képzőművészeti főiskola a középfokú iskolák részére kiadandó normál rajztanmenet megírására a tanítóképző-intézetek részéről Éber Sándor, Hidegh Béla és Bizell Margit áll. tanárokat szólította fel. A nevezett tanárok a kitüntető megbízást a legnagyobb készséggel vállalták magukra. A normál rajztanmenet kibővített reprodukcióban fog megjelenni s a beszerzését a vall. és közokt. miniszterium az összes középfokú iskolák részére el fogja rendelni.

Gyakorlóiskolai tanítói kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte Kiss László kiskunfélegyházi róm. kath. felekezeti elemi népiskolai tanítót a lévai állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba gyakorlóiskolai tanítónak. — Bodor Dénes királyhelmeci ref. felekezeti elemi iskolai tanítót a sepsiszentgyörgyi állami tanítóképző-inté-

zettel kapcsolatos gyakorlóiskolához a X. fizetési osztályba gyakorlóiskolai tanítónővé. — *Novák Eszter* kiskunhalasi áll. elemi iskolai okleveles polgári iskolai tanítónőt a pozsonyi állami tanítónőképző-intézettel kapcsolatos gyakorlóiskolához a X. fizetési osztályba gyakorlóiskolai tanítónővé. — *Radnainé Schmidt Vilma* okl. tanítónőképző int. tanárnőt a budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézettel kapcsolatos gyakorlóiskolához a X. fizetési osztályba gyakorlóiskolai tanítónővé.

Nevelői kinevezések. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter kinevezte *Dworák Mária* okl. polg. iskolai tanítónőt a budapesti állami Erzsébet Nőiiskolához a XI. fizetési osztályba nevelőnővé. — *Zambra Valentina* okl. polgári isk. tanítónőt a budapesti II. kerületi állami tanítónőképző-intézethez nevelőnővé. — *Horn József* okl. elemi iskolai tanítót a losonci állami tanítóképző-intézethez nevelővé. — *Özv. Lovrits Istvánné Pogány Teréz* okl. tanítónőt az eperjesi állami tanítónőképző-intézethez nevelőnővé. — *Kunics Ferenc* okl. elemi iskolai tanítót a bajai állami tanítóképző-intézethez nevelővé.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter dr. *Lakatos Gedeon* modori és *Andricoi György* csurgói áll. tanítóképző-intézeti kinevezett nevelőket kölcsönösen áthelyezte.

Kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte *Szarvas János* okl. elemi-isk. tanítót az állami tanító- és tanítónőképző-intézethez kir. szakfelügyelőségéhez a XI. fizetési osztályba tollnokká.

Halálozások. *Guzsvenitz Vilmos* esztergom egyházmegyei tb. kanonok, az esztergomi róm. kath. tanítóképző-intézet igazgatója életének 48-ik évében, október hó 17-én váratlanul elhunyt. *Guzsvenitz Vilmos* kiváló tanítóképző tanár s igazgató volt, kit kartársai és felettes hatóságai szerettek, tiszteltek és becsültek. Kivette a maga részét egyesületi munkásságunkból is s mint a Tanítóképző Tanárok Egyesületének alelnöke ott volt a közgyűléseinkben, sokszor választmányi üléseinken és kedves modorával alkalomszerű, tárgyilagos, meggyőző fölszólalásaival mindannyiunk elismerését vívta ki. Egyéniségével és működésével bővebben lapunk más helyén foglalkozunk. Október hó 19-én történt temetésén az esztergomi papság, *Csernoch János* hercegprimással az élén, teljes számban megjelent.

Hegymegi Kiss Kálmán a dunamelléki ref. egyházkerület s más egyházmegyéék tanácsbírája, a nagykőrösi ref. tanítóképző-intézet három évtizeden át volt igazgatója október hó 31-én 38 évi tanári működés után Nagykőrösön csendesen elhunyt. Temetése november 2-án délután 2 óra körül volt. *Hegymegi Kiss Kálmán* egyesületi életünkben tevékeny részt ugyan nem vett, neve azért minden tanítóképző tanár előtt ismert. Tanártársai buzgó, a munkában fáradhatatlan, megértő kartársukat, tanítványai szerető s gondozó atyjukat gyászolják az elhunytban.

Nyugodjanak békében!

A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.

Délelőtt

Érvényes 1913. október hó 1-től.

Délután

vonat- szám	óra perc	vonat neme	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat neme	honnan
339	5 ¹⁰	Vv.	Berlin, Ruttka	323	12 ¹⁰	Szv.	Gödöllő
645	5 ²⁰	Tvsz	Debreczen, Nagyvárad	611	12 ³⁰	"	Bukarest, Arad
309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan	301	12 ⁵⁰	Gyv.	Berlin, Ruttka
1905	5 ³⁰	"	Eszék, Tapolca	903	1 ⁰⁰	"	Konstantinápoly, Belgrád
609	5 ⁴⁵	"	Brassó, Arad	401	1 ⁰⁵	"	Lemberg, Kassa
909	5 ⁴⁵	"	Sofia, Brod, Belgrad	7	1 ²⁰	Szv.	Wien, Sopron
19	5 ⁵⁵	"	Torbágy	601	1 ²⁵	Gyv.	Bukarest, Arad
313	6 ⁰⁰	"	Pécel	1201	1 ³⁰	"	Sarajevo, Bród, Szabadka
17	6 ⁰⁵	"	Komárom	1	1 ⁴⁰	"	London, Paris, Wien
1707	6 ¹⁵	"	Stanislaw, Msziget	1901	1 ⁵⁵	"	Eszék, Pécs
11	6 ²⁵	"	Wien	325	2 ¹⁰	Szv.	Hatvan
1505	6 ³⁰	Gyv.	Lemberg, Poprad-Felka	1501	2 ²⁰	Gyv.	Poprad-Felka, Kassa
513 ^{a)}	6 ⁴⁰	Szv.	Nagyvárad	1301	2 ²⁵	"	Graz, Fehring
407	6 ⁵⁰	"	Lemberg, Stryj, Kassa	919	2 ⁴⁰	Szv.	Kunszentmiklós-Tass
1007	6 ⁵⁰	"	Fiume, Zágráb	23 ^{a)}	3 ⁰⁰	"	Bicske
1003	7 ⁰⁰	Gyv.	Róma, Triest, Fiume	521	3 ¹⁰	"	Nagykátá
315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő	1111	4 ⁰⁰	"	Tapolca, Balatonfüred
513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár	327	4 ²⁰	"	Pécel
917 ^{a)}	7 ²⁵	"	Kunszentmiklós-Tass	329	5 ²⁵	"	Gödöllő
317	7 ³⁰	"	Gödöllő	511 ^{a)}	6 ⁰⁰	"	Szolnok
319	7 ⁴⁰	"	Hatvan	511	6 ¹⁵	"	Bukarest, Debreczen
21	7 ⁴⁵	"	Bicske	15	6 ²⁰	"	Bruck-Királyhida
1309	8 ⁰⁰	"	Graz, Fehring	1507 ^{b)}	6 ²⁵	Gyv.	Poprad-Felka, Kassa
911	8 ¹⁰	"	Sarajevo, Belgrád	3	6 ³⁵	"	Wien, Graz
1513	8 ¹⁵	"	Bártfa, Csorba, Kassa	1705	7 ⁰⁰	Szv.	Stanislaw, Msziget
1015	8 ²⁰	"	Paks	907	7 ²⁰	"	Sofia, Belgrád,
519	8 ³⁵	"	Bukarest, Kolozsvár	607	7 ²⁵	"	Bukarest, Arad
321	8 ⁴⁵	"	Hatvan	421	7 ³⁵	Vv.	Szerencs
13	9 ²⁰	"	Győr	305	7 ⁴⁵	Szv.	Berlin, Ruttka
307	9 ²⁵	"	Berlin, Ruttka	25	7 ⁵⁰	"	Bicske
1005 ^{c)}	9 ³⁵	Gyv.	Fiume, Tapolca	1109	8 ⁰⁵	"	Tapolca, Balatonfüred
913	9 ⁵⁵	Szv.	Szabadka	1009	8 ¹⁵	"	Fiume, Bród
5	10 ⁰⁵	Gyv.	Bruck-Királyhida,	405	8 ²⁰	"	Lawoczne, Msziget
409	10 ²⁰	Szv.	Szombathely, Sopron	9	8 ⁴⁵	"	Wien, Graz
23 ^{d)}	10 ⁴⁵	"	Miskolc	1511	8 ⁵⁰	"	Csorba, Kassa
605	11 ³⁰	Gyv.	Cannes, Nizza, Bicske	27	9 ⁰⁰	"	Bicske
			Nagyvárad,	331	9 ¹⁰	"	Pécel
			Debreczen, Arad	1907	9 ¹⁰	"	Vinkovcze, Eszék, Pécs
				603	9 ²⁰	Gyv.	Brassó, Arad
				29 ^{e)}	9 ²⁸	Szv.	Triest, Torbágy
				303	9 ³⁵	Gyv.	Berlin, Ruttka
				1001	9 ³⁵	"	Róma, Fiume, Pécs
				915	9 ⁴⁵	Szv.	Kiskőrös
				403	9 ⁵⁵	Gyv.	Lemberg, Przemysl
				905	10 ⁰⁰	"	Sofia, Belgrád
				1303	10 ¹⁰	"	Graz, Triest
				333	10 ²⁵	Szv.	Gödöllő
				525	10 ³⁵	"	Segesvár, Kolozsvár
				1503	10 ⁴⁵	Gyv.	Bártfa, Csorba, Kassa

1) Csak vasárnapról hétfőre hajló éjjelen közlekedik.

2) Finnétől Adony-Pusztaszabolcsig csak március 1-től közlekedik.

3) Budapest-Kelenföldtől Budapest keleti p.-u.-ig február 7-től április 29-ig minden hétfőn, szerdán és szombaton a riviera—tírol—wien—budapesti expresszvonat hálókocsiját is továbbítja.

4) Minden vasárnap és kettős ünnep második napján közlekedik.

5) December 15-től bezárólag február 28-ig közlekedik.

6) Torbágytól Budapest-Kelenföldig csak vasár- és ünnepnap előtti köznapokon közlekedik.

7) Csak hétfőn és ünnepnap utáni köznapokon közlekedik.

8) Csak hétköznapokon közlekedik.

A vonatok érkezése
Budapest-Józsefvárosra.

Délelőtt.

515 ^{f)}	4 ⁴⁰	Szv.	Szolnok
517	5 ⁰⁰	"	Nagykátá
311 ^{g)}	5 ⁵⁰	"	Gödöllő
917	6 ¹⁷	"	Kunszentmiklós-Tass

Harmonium, hegedű

és a többi hangszereket általánosan elismerve a legjobban szállít

Magyarország legnagyobb hangszergyára.

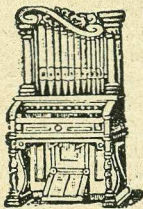
Stowasser]. császári és királyi udvari szállító, a magyar királyi zeneakadémia, a budapesti színházak és a hadsereg szállítója, a „Rákóczi tárogotó“ feltalálója.

Budapest, II. Lánchid-utca 5. szám. Gyár: Öntőház-utca 3. szám.

Régi hangszerek javítása, vétele és becserélése.

Árjegyzék minden hangszerről külön küldetik.

◆ AMERIKAI COTTAGE-SZIVÓLÉGRENDSZERŰ
◆ HARMÓNIMUMOKAT ◆ VALAMINT EURÓPAI
RENDSZER SZERINT LEGOLCSÓBBAN SZÁLLIT

PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA BUDAPEST,
X. DELEJ-UTCA 25. (TISZTVISELŐTELEP.)

Készpénz fizetésnél bérmentes szállítás az utolsó vasuti állomásig.
PEDÁLOS HARMÓNIMUMOK mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére s mint gyakorló orgonák. Árjegyzék ingyen és bérmentve! Öt évi jótállás! Lelkészeknek és tanítóknak külön százalékgedmény! Részletfizetésre is. Elismert kiténő árak! Kérjen árjegyzéket pianók és pianókról.

MAGYAR LÁNYOK

KÉPES HETILAP FIATAL LEÁNYOK SZÁMÁRA. SZERKESZTI TUTSEK ANNA

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY NEGYEDÉVRE 3 KORONA
MUTATVÁNYSZÁMOT KIVÁNATRA INGYEN KÜLD A
KIADÓHIVATAL BUDAPEST, VI. ANDRÁSSY-UT 16

